

JUNGTINIŲ TAUTŲ
VAIKO TEISIŲ KOMITETO
BENDRASIS
KOMENTARAS

NR. 13 (2011)

**DĖL VAIKO TEISĖS
BŪTI APSAUGOTAM
NUO BET KOKIOS
FORMOS SMURTO**

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras atskleidžia Vaiko teisių konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų normų turinį.

Šiame leidinyje pateikiamas **neoficialus** Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro vertimas.

Visą leidinį „Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai“ galite matyti nuorodoje http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga
Plačioji g. 10, 01308 Vilnius
Tel. +370 5 210 7176
vtaki@vtaki.lt
www.vtaki.lt

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu:

Iš anglų kalbos vertė
UAB „Baltijos vertimai“
Bernardinų g. 9-4, 01124 Vilnius
Tel. +370 5 212 2924
www.baltijosvertimai.eu

Parengė UAB „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, 03122 Vilnius
Tel. / faks. +370 5 265 0629
kriventa@kriventa.lt
www.kriventa.lt

CRC/C/GC/13

2011 m. balandžio 18 d.

BENDRASIS KOMENTARAS NR. 13 (2011) DĖL VAIKO TEISĖS BŪTI APSAUGOTAM NUO BET KOKIOS FORMOS SMURTO

I. ĮVADAS

1. 19 straipsnis nurodo:

„1. Valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių.

2. Tarp tokių apsaugos priemonių reikiamais atvejais gali būti ir veiksmingos socialinės programos, leidžiančios suteikti paramą vaikui ir jį globojantiems asmenims ir išaiškinti, pranešti, perduoti nagrinėti, tirti, gydyti ir imtis kitų priemonių minėtais žiauraus elgesio su vaiku atvejais, o prireikus iškelti baudžiamąją bylą.“

2. **Šio bendrojo komentaro loginis pagrindas.** Vaiko teisių komitetas (toliau – Komitetas) parengė šį Vaiko teisių konvencijos (toliau – Konvencija) 19 straipsnio bendrąjį komentarą, nes prieš vaikus naudojamo smurto mastas ir intensyvumas kelia nerimą. Smurtui panaikinti skirtos priemonės turi būti stiprinamos ir išplečiamos, siekiant veiksmingai užbaigti praktikas, kurios kelia pavojų vaikų vystymuisi ir galimiems visuomenių naudojamiems nesmurtiniams konfliktų sprendimo būdams.

3. **Apžvalga.** Bendrasis komentaras remiasi šiomis pagrindinėmis prielaidomis ir pastebėjimais:

(a) „Smurtas prieš vaikus yra nepateisinamas. Visų smurto prieš vaikus formų galima išvengti“;¹

¹ Nepriklausomo eksperto ataskaitos Jungtinių Tautų tyrimui apie smurtą prieš vaikus (A/61/299) 1 paragrafas.

- (b) vaiko teisėmis pagrįstas požiūris į vaiko globą ir apsaugą reikalauja, kad vyktų pokyčiai, susiję su pagarba ir parama vaikų, pirmiausia ne kaip „aukų“, o kaip teisių turėtojų orumui ir fiziniam ir psichologiniam vientisumui;
  - (c) orumo sąvoka reikalauja, kad kiekvienas vaikas būtų pripažintas, gerbiamas ir saugomas kaip teisių turėtojas ir unikalus ir vertingas žmogus, turintis individualią asmenybę, atskirus poreikius, interesus ir asmeninį gyvenimą;
  - (d) teisinės valstybės principas turėtų būti visiškai taikomas ne tik suaugusiesiems, bet ir vaikams;
  - (e) vaikų teisė būti išklaustytiems ir atsižvelgti į jų pažiūras turi būtų sistemingai gerbiama visuose sprendimų priėmimo procesuose, o jų įgalinimas ir dalyvavimas turėtų būti svarbiausias vaiko globos ir apsaugos strategijų ir programų aspektas;
  - (f) vaikų teisė pirmiausia atsižvelgti į jų interesus visuose juos liečiančiuose ar su jais susijusiuose klausimuose turi būti gerbiama, ypač tais atvejais, kai vaikai yra smurto aukos, taip pat visose prevencinėse priemonėse;
  - (g) svarbiausia yra pirminė visų smurto formų prevencija, remiantis visuomenės sveikatos, švietimo, socialinių paslaugų ir kitais požiūriais;
  - (h) Komitetas pripažįsta, kad šeimos, įskaitant išplėstines šeimas, užima svarbiausią vietą vaiko globos ir apsaugos bei smurto prevencijos srityse. Tačiau Komitetas taip pat pripažįsta, kad dažnai vaikai patiria smurtą šeimose, todėl būtina vykdyti intervenciją ir remti vaikus, kai jie tampa sunkumų ir kančių, sukeltų ar sukurtų šeimose, aukomis;
  - (i) Komitetas taip pat žino apie plačiai paplitusį ir intensyvų smurtą prieš vaikus valstybinėse institucijose, kurį vykdo valstybiniai veikėjai, taip pat mokyklos, globos centrai, stacionarios globos įstaigos, policija sulaikymo metu ir teisingumo institucijos, kuriuose vaikai gali būti kankinami ar net žudomi. Komitetas yra informuotas ir apie smurtą prieš vaikus, kurį dažnai naudoja ginkluotos grupuotės ir valstybinės ginkluotosios pajėgos.
4. **Smurto apibrėžimas.** Šiame bendrajame komentare „smurtas“ reiškia „įvairiausio pobūdžio fizinį ar psichologinį smurtą, įžeidimą ar piktnaudžiavimą, priežiūros nebuvimą ar nerūpestingą elgesį, grubų elgesį ar išnaudojimą, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą“, kaip tai nurodyta Konvencijos 19 straipsnio 1 dalyje. Sąvoka „smurtas“ šiame dokumente reiškia visas žalos vaikams formas, kaip nurodyta 19 straipsnio 1 dalyje, vadovaujantis 2006 m. Jungtinių Tautų tyrime apie smurtą prieš vaikus naudota terminologija. Tačiau kiti įvairiems žaloms tipams apibūdinti skirti terminai (sužalojimas, prievarta, priežiūros nebuvimas, blogas elgesys ir išnaudojimas) turi tokią pačią reikšmę.² Liaudies kalboje terminas „smurtas“ dažnai suprantamas tik kaip fizinė žala ir (arba) tyčinė žala. Tačiau Komitetas primygtinai pabrėžia, kad termino „smurtas“ pasirinkimas šiame komentare

² Konvencijos vertimai į kitas kalbas nebūtinai apima tikslus anglų kalbos termino „violence“ atitikmenis.

neturėtų būti aiškinamas taip, kad sumažintų nefizinės ir (arba) netyčinės žalos poveikį ar būtinybę spręsti jos klausimą (pvz., be viso kito, nepriežiūrą ir psichologinę prievartą).

5. **Valstybių įsipareigojimai ir šeimos bei kitų veikėjų atsakomybės.** Nuorodos į „valstybes dalyves“ siejasi su valstybių dalyvių įsipareigojimais priimti atsakomybę dėl vaikų ne tik nacionaliniu lygiu, bet ir provincijos ir savivaldos lygiu. Šie specialieji įsipareigojimai apima tinkamą tikrinimą ir pareigą užkirsti kelią smurtui ar žmogaus teisių pažeidimams, pareigą apsaugoti vaikus aukas ir liudininkus nuo žmogaus teisių pažeidimų, pareigą iš-tirti ir nubausti atsakingus asmenis bei pareigą sudaryti galimybes gauti žalos atlyginimą dėl žmogaus teisių pažeidimų. Nepriklausomai nuo to, ar buvo smurtaujama, valstybės dalyvės turi teigiamą ir aktyvų įsipareigojimą remti ir padėti tėvams ir kitiems globėjams pagal savo galimybes ir finansinį pajėgumą, atsižvelgiant į didėjančius vaiko gebėjimus, užtikrinti optimaliam vaiko vystymuisi būtinas gyvenimo sąlygas (18 ir 27 str.). Be to, valstybės dalyvės privalo užtikrinti, kad visi asmenys, kurie atlikdami savo darbą, atsako už smurto prevenciją, apsaugą nuo smurto ir atsaką į smurtą, taip pat teisingumo sistemos darbuotojai spręstų vaiko poreikių ir pagarbos jų teisėms klausimus.
6. **Bendrojo komentaro Nr. 13 raida.** Šis bendrasis komentaras remiasi Komiteto pateiktomis gairėmis ir valstybių dalyvių ataskaitų peržiūra, taip pat atitinkamomis galutinėmis pastabomis ir 2000 m. ir 2001 m. vykusių bendrųjų diskusijų dėl smurto prieš vaikus dienų rekomendacijomis, bendruoju komentaru Nr. 8 (2006) dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo fizinės bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų, taip pat kituose bendruosiuose komentaruose pateikta informacija apie smurtą. Bendrasis komentaras atkreipia dėmesį į 2006 m. nepriklausomo eksperto ataskaitos, skirtos Jungtinių Tautų tyrimui apie smurtą prieš vaikus (A/61/299), rekomendacijas ir kviečia valstybes dalyves, nedelsiant įgyvendinti tas rekomendacijas. Komitetas taip pat atkreipia dėmesį į išsamias gaires, pateiktas Alternatyvios globos vaikams gairėse³ ir Jungtinių Tautų agentūrų, vyriausybių, nevyriausybinų organizacijų (NVO), bendruomeninių organizacijų, plėtros agentūrų ir pačių vaikų žinias ir patirtį, siekiant praktiškai įgyvendinti 19 straipsnį.⁴
7. **19 straipsnis kontekste.** Komitetas pripažįsta, kad:
  - (a) 19 straipsnis yra viena iš daugelio tiesiogiai su smurtu susijusi Konvencijos nuostata. Komitetas taip pat pripažįsta tiesioginę fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos bei fakultatyvinio protokolo dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose sąsają su 19 straipsniu. Tačiau Komitetas laikosi nuomonės, kad 19 straipsnis yra pagrindinė nuostata diskusijose ir strategijose, kurios nagrinėja ir siekia panaikinti visų formų smurtą platesniame Konvencijos kontekste;
  - (b) 19 straipsnis yra stipriai susijęs su kitomis Konvencijos nuostatomis, kurios tiesiogiai nesisieja su smurtu. Be straipsnių, kuriuose nurodomos teisės, identifikuojamos

³ Generalinės asamblėjos rezoliucijos 64/142 priedas.

⁴ Žr. Vaikų kaip nusikalstamų veikų aukų ir liudytojų apsaugos baudžiamajame procese gaires (Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliucijos 2005/20 priedas).

kaip Konvencijos principai (žr. šio bendrojo komentaro V skyrių), 19 straipsnio įgyvendinimas turi būti vykdomas, atsižvelgiant į 5, 9, 18 ir 27 straipsnius;

- (c) vaikų teisės, kad būtų gerbiamas žmogiškasis orumas, fizinis ir psichologinis vienitumas ir užtikrinama vienoda apsauga pagal įstatymą, taip pat pripažįstamos kituose tarptautiniuose ir regioniniuose žmogaus teisių dokumentuose;
  - (d) siekiant įgyvendinti 19 straipsnį, nacionalinės, regioninės ir tarptautinės žmogaus teisių įstaigos, mechanizmai ir Jungtinių Tautų agentūros turėtų bendradarbiauti;
  - (e) ypač svarbus bendradarbiavimas su generalinio sekretoriaus specialiuoju atstovu smurto prieš vaikus klausimams, kuris turi įgaliojimus skatinti Jungtinių Tautų tyrimo apie smurtą prieš vaikus rekomendacijų įgyvendinimą, artimai bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis ir kitais partneriais, įskaitant Jungtinių Tautų agentūras ir organizacijas, pilietinės visuomenės organizacijas ir vaikus, siekiant užtikrinti vaiko teisę būti apsaugotam nuo visų formų smurto.
8. **Platinimas.** Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms platinti šį bendrąjį komentarą vyriausybėse ir administracinėse struktūrose, tėvams, kitiems globėjams, vaikams, profesinėms organizacijoms, bendruomenėms ir pilietinei visuomenei. Valstybės dalyvės turėtų naudoti visus platinimo kanalus, įskaitant spausdintinę žiniasklaidą, internetą ir vaikų bendravimo priemones. Todėl bendrasis komentaras turės būti išverstas į atitinkamas kalbas, įskaitant gestų kalbą, Brailio raštą, parengtas negaliems vaikams pritaikytu formatu. Be to, reikės parengti kultūriškai tinkamas ir vaikams palankias versijas, organizuoti kursus ir seminarus, įgyvendinti pagal amžių ir negalią pritaikytą paramą, siekiant aptarti bendrojo komentaro poveikį ir geriausius jo įgyvendinimo būdus, taip pat dokumentą įtraukti į visų su vaikais dirbančių specialistų mokymo programą.
9. **Ataskaitų teikimo reikalavimai pagal Konvenciją.** Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į ataskaitų teikimo reikalavimus, išdėstytus gairėse dėl ataskaitų teikimo pagal sutartis (CRC/C/58/Rev.2 ir Corr.1), bendrajame komentare Nr. 8 (53 paragrafe) ir Komiteto baigiamosiose pastabose, parengtose po dialogų su atitinkamų valstybių dalyvių atstovais. Šis bendrasis komentaras įtvirtina ir nurodo priemones, apie kurias valstybės dalyvės turėtų pateikti informaciją pagal Konvencijos 44 straipsnį teikiamose ataskaitose. Komitetas taip pat rekomenduoja valstybėms dalyvėms įtraukti informaciją apie Jungtinių Tautų tyrimo apie smurtą prieš vaikus (A/61/299 116 paragrafas) rekomendacijų įgyvendinimo pažangą. Ataskaitos turėtų apimti įstatymus ir kitus reglamentus, pasitelktus, siekiant uždrausti smurtą ir tinkamai įsikišti smurto atvejais, taip pat smurto prevencijos priemones, sąmoningumo didinimo veiklas ir teigiamų, nesmurtinių santykių skatinimą. Ataskaitose taip pat reikėtų nurodyti, kas atsako už vaiką ir šeimą kiekviename intervencijos (ir prevencijos) etape, taip pat atsakomybes, kuriuose etapuose ir pagal kokias aplinkybes specialistai gali kištis, ir kaip bendradarbiauja skirtingi sektoriai.
10. **Papildomi informacijos šaltiniai.** Komitetas taip pat ragina Jungtinių Tautų agentūras, nacionalines žmogaus teisių institucijas, NVO ir kitas kompetentingas institucijas teikti atitinkamą informaciją apie visų formų smurto teisinį statusą ir paplitimą bei jų panaikinimo pažangą.

II. TIKSLAI

11. Šio bendrojo komentaro tikslai yra tokie:

- (a) valstybėms dalyvėms pateikti gaires, kurios padėtų suprasti jų įsipareigojimus pagal Konvencijos 19 straipsnį uždrausti, išvengti ir reaguoti į visų formų fizinį ar psichologinį smurtą, sužalojimą ar prievartą, nepriežiūrą ar priežiūros trūkumą, blogą elgesį ar vaikų išnaudojimą, įskaitant seksualinę prievartą, kai vaiką prižiūri tėvas (-ai), teisėtas (-i) globėjas (-ai) ar bet kuris kitas asmuo, įskaitant valstybinius veikėjus;
- (b) išdėstyti teises, teismines, administracines, socialines ir edukacines priemones, kurių valstybės dalyvės privalo imtis;
- (c) įveikti izoliuotas, suskaidytas ir atsako iniciatyvas, siekiant spręsti vaiko globos ir apsaugos klausimą, kurios turėjo ribotą poveikį visų formų smurto prevencijai ir panaikinimui;
- (d) remti holistinį požiūrį į 19 straipsnio įgyvendinimą, remiantis Konvencijos bendrąja perspektyva dėl vaikų teisių, susijusių su išgyvenimu, orimu, gerove, sveikata, vystymusi, dalyvavimu ir nediskriminavimu, kurių įgyvendinimui kyla grėsmė dėl smurto, užtikrinimo;
- (e) valstybėms dalyvėms ir kitoms suinteresuotosioms šalims suteikti pagrindą vystyti ir koordinuoti smurto panaikinimo sistemą, vadovaujantis visapusiškais vaiko teisėmis pagrįstos globos ir apsaugos priemonėmis;
- (f) akcentuoti, kad visos valstybės dalyvės privalo veikti nedelsdamos, kad įgyvendintų savo įsipareigojimus pagal 19 straipsnį.

III. SMURTAS VAIKŲ GYVENIME

12. **Iššūkiai.** Komitetas pripažįsta ir sveikina įvairias vyriausybės ir kitų institucijų parengtas iniciatyvas, kurios siekia užkirsti kelią smurtui prieš vaikus ir į jį reaguoti. Nepaisant šių pastangų, vykdomų iniciatyvų nepakanka. Daugelyje valstybių teisinėms sistemoms vis dar nepavyksta uždrausti visų smurto prieš vaikus formų, o kai tokie įstatymai egzistuoja, jų vykdymas yra netinkamas. Plačiai paplitusios socialinės ir kultūrinės pažiūros ir praktikos toleruoja smurtą. Vykdomų priemonių poveikis yra ribotas dėl žinių ir duomenų bei supratimo apie smurtą prieš vaikus ir pagrindines jo priežastis trūkumo, taip pat dėl atsako pastangų, kurios dėmesį skiria simptomams ir pasekmėms, o ne priežastims, ir dėl strategijų, kurios yra suskaidytos, o ne integruotos. Šiai problemai spręsti skirti išteklių yra nepakankami.
13. **Žmogaus teisių imperatyvas.** Valstybės dalyvės, vadovaudamosi Konvencija, privalo spręsti smurto prieš vaikus paplitimo ir dažnumo klausimą ir jį panaikinti. Pagrindinių vaikų teisių į pagarbą jų žmogiškajam orumui ir fiziniam ir psichologiniam vientisumui

užtikrinimas ir skatinimas, užkertant kelią visų formų smurtui, yra labai svarbus, siekiant skatinti visas Konvencijoje numatytas vaiko teises. Visi šiame dokumente pateikti argumentai sustiprina, tačiau nepakeičia šio žmogaus teisių imperatyvo. Todėl, prevencijos ir atsako į smurtą strategijos ir sistemos turi remtis vaiko teisių, o ne gerovės požiūriu (žr. 53 paragrafą).

14. **Visuomenės vystymasis ir vaikų indėlis.** Pagarbi, palaikanti vaikų auklėjimo aplinka be smurto palaiko vaikų individualių asmenybių įgyvendinimą ir puoselėja socialių, atsakingų ir aktyviai prisidedančių piliečių vystymąsi vietos bendruomenėje ir plačiojoje visuomenėje. Pagal tyrimų duomenis egzistuoja mažesnė tikimybė, kad smurto nepatyrę ir sveikai besivystantys vaikai smurtaus vaikystėje ar sulaukę pilnametystės. Smurto prevencija vienoje kartoje sumažina jo tikimybę kitoje. Todėl 19 straipsnio įgyvendinimas yra pagrindinė strategija, siekiant sumažinti ir išvengti visų formų smurto visuomenėje ir prisidėti prie „socialinės pažangos ir gyvenimo sąlygų gerinimo“ ir „laisvės, teisingumo ir taikos žemėje“ „žmonių giminei“, kurioje vaikai turi su suaugusiais vienodą vietą ir vertę (Konvencijos preambulė).
15. **Išgyvenimas ir vystymasis – pražūtingas smurto prieš vaikus poveikis.** Smurtas turi neigiamą poveikį vaikų išgyvenimui ir „fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi“ (27 straipsnio 1 dalis), kaip tai aprašyta toliau:
  - (a) trumpalaikės ir ilgalaikės smurto prieš vaikus ir blogo elgesio su vaikais pasekmės sveikatai yra plačiai pripažintos. Jos apima mirtinus ir nemirtinus sužalojimus (gali būti negalios priežastis), fizinės sveikatos problemas (įskaitant nesugebėjimą klestėti, vėliau plaučių, širdies ir kepenų ligas ir lytiniu keliu plintančias ligas), pažinimo sutrikimus (įskaitant prastus mokymosi ir darbo rezultatus), psichologines ir emocines pasekmes (tokias kaip atstūmimo ir palikimo jausmas, pažeistas gebėjimas prisirišti, traumos, baimė, nerimas, nesaugumo jausmas ir pažeistas pasitikėjimas savimi), psichinės sveikatos (pvz., nerimo ir depresinius sutrikimus, haliucinacijas, atminties sutrikimus ir bandymus nusižudyti), sveikatai pavojų keliantį elgesį (pvz., piktnaudžiavimą priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis ir ankstyvą lytinį gyvenimą);
  - (b) vystymosi ir elgesio pasekmės (tokios kaip mokyklos nelankymas, agresyvus, antisocialinis, destruktinis ir tarpasmeninis destruktinis elgesys) gali tapti, be viso kito, santykių blogėjimo, pašalinimo iš mokyklos ir nusižengimo įstatymams priežastimi. Turima įrodymų, kad dėl smurto poveikio padidėja tolesnės vaiko viktimizacijos ir smurtinių patirčių kaupimo grėsmė, įskaitant partnerių smurtą intymiuose santykiuose;⁵
  - (c) valstybėje vykdomos despotiškos ar „nulinės tolerancijos“ politikos, reaguojant į vaikų smurtą, poveikis vaikams, ypač paaugliams, daro itin didelę žalą, kadangi tai yra baudžiamasis požiūris, viktimizuojantis vaikus, pagal kurį į smurtą reaguojama smurtu. Tokias politikas dažnai formuoja visuomenės išreikštas susirūpinimas dėl

⁵ Žr. nepriklausomo eksperto Paulo Sérgio Pinheiro ataskaitą „Pasaulinė ataskaita apie smurtą prieš vaikus“ Jungtinių Tautų generalinio sekretoriaus tyrimui apie smurtą prieš vaikus (Ženeva, 2006), 63–66 psl.

piliečių saugumo ir tokiems klausimams žiniasklaidoje skiriamas ypatingas dėmesys. Valstybės politika dėl visuomenės saugumo turėtų kruopščiai apsvarstyti pagrindines vaikų įvykdomų nusikaltimų priežastis, kad numatytą galimybę išeiti iš užburto rato, kur prieš smurtą kovojama smurtu.

16. **Smurto prieš vaikus kaina.** Žmogiškosios, socialinės ir ekonominės išlaidos, susijusios su vaikų teisės į apsaugą neigimu, yra didžiulės ir nepriimtinos. Tiesioginės išlaidos gali apimti medicininę priežiūrą, teisines ir socialinės rūpybos paslaugas bei alternatyvią globą. Netiesioginės išlaidos gali apimti galimus ilgalaikius sužalojimus ar negalia, psichologines pasekmes ar kitą poveikį aukos gyvenimo kokybei, švietimo proceso sutrukdyimą ar nutraukimą ir produktyvumo praradimą tolesniame vaiko gyvenime. Jos taip pat apima su baudžiamojo teisingumo sistema susijusias išlaidas, patirtas dėl nusikaltimų, kuriuos įvykdė smurtą patyrę vaikai. Socialinės išlaidos, susidarancios dėl demografinio disbalanso dėl diskriminacinio mergaičių pašalinimo prieš gimimą, yra didelės ir gali turėti įtakos padidėjusiam smurtui prieš mergaites, įskaitant jų pagrobimą, ankstyvas ir priverstines santuokas, prekybą žmonėmis seksualiniais tikslais ir seksualinį smurtą.

IV. 19 STRAIPSNIO TEISINĖ ANALIZĖ

A. 19 STRAIPSNIO 1 DALIS

1. „...įvairiausio pobūdžio...“

17. **Jokių išimčių.** Komitetas nuolat laikėsi požiūrio, kad bet kokio pobūdžio smurtas, nors ir nestiprus, prieš vaikus yra nepriimtinas. Išsireiškimas „įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto“ nepalieka vietos jokiam įteisintam smurto prieš vaikus lygiui. Dažnumas, žalos sunkumo laipsnis ir ketinimas pakenkti nėra būtinoji smurto apibrėžimo sąlyga. Valstybės dalyvės gali remtis šiais veiksniais intervencijos strategijose, siekiamos sudaryti sąlygas proporcingam atsakui, kuris atsižvelgia į vaiko interesus, tačiau apibrėžimai negali panaikinti absoliučios vaiko teisės į žmogiškąjį orumą ir fizinį ir psichologinį vientisumą, kai tam tikros smurto formos yra apibūdinamos kaip teisiškai ir (arba) socialiai priimtinos.
18. **Vaiko teisėmis pagrįstų apibrėžimų būtinybė.** Valstybės dalyvės privalo sukurti nacionalinius vaiko gerovės, sveikatos ir vystymosi standartus, kadangi šių sąlygų užtikrinimas yra pagrindinis vaikų globos ir apsaugos tikslas. Siekiant užkirsti visų 19 straipsnyje nurodytų formų smurtą visose aplinkose, būtina parengti aiškius, pritaikomus teisinius apibrėžimus. Tokie apibrėžimai turi atsižvelgti į bendrajame komentare pateiktas gaires, turi būti pakankamai aiškūs, kad galėtų būti naudojami, taip pat pritaikomi skirtingose visuomenėse ir kultūrose. Būtina skatinti pastangas standartizuoti apibrėžimus tarptautiniu mastu (siekiama palengvinti duomenų rinkimą ir tarpvalstybinį keitimąsi patirtimi).
19. **Smurto formų apžvalga.** Toliau pateiktas nebaigtinis smurto formų sąrašas taikomas visiems vaikams visose aplinkose, taip pat pereinant iš vienos aplinkos į kitą. Prieš vaikus gali smurtauti suaugusieji arba kiti vaikai. Be to, kai kurie vaikai žaloja save. Komitetas pripažįsta, kad dažnai smurto formos vyksta kartu ir gali apimti kelias čia dėl patogumo

nurodytas kategorijas. Ir berniukai, ir mergaitės susiduria su visų formų smurto pavojumi, tačiau dažnai smurtas turi lyties komponentą. Pavyzdžiui, mergaitės gali dažniau patirti seksualinį smurtą namuose, o berniukai gali susidurti ir patirti smurtą baudžiamojo teisingumo sistemoje (taip pat žr. 72 paragrafo b punktą apie smurtą dėl lyties).

20. **Priežiūros nebuvimas ir nerūpestingas elgesys.** Priežiūros nebuvimas reiškia nesugebėjimą patenkinti vaikų fizinių ir psichologinių poreikių, apsaugoti nuo pavojaus arba gauti medicinos, gimimo registracijos ar kitas paslaugas, kai už vaikų globą atsakingi asmenys turi priemones, žinias ir galimybes naudotis paslaugomis. Tai apima:

- (a) fizinės priežiūros nebuvimą – nesugebėjimas apsaugoti vaikų nuo sužalojimų,⁶ įskaitant dėl priežiūros stokos, arba nesugebėjimas aprūpinti vaiko pagrindiniais reikmenimis, įskaitant maistą, pastogę, rūbus ir pagrindinę medicininę priežiūrą;
- (b) psichologinę arba emocinę nepriežiūrą, įskaitant emocinės paramos ir meilės stoka, nuolatinį dėmesio vaikui trūkumą, globėjų „psichologinį neprieinamumą“, kai šie nepastebi vaiko užuominų ir signalų, taip pat partnerio smurtą intymiuose santykiuose, piktnaudžiavimą narkotinėmis ir alkoholinėmis medžiagomis;
- (c) vaiko fizinės ar protinės sveikatos priežiūros nebuvimą – pagrindinės medicininės priežiūros nesuteikimas;
- (d) nesirūpinimą ugdymu – įstatymų, pagal kuriuos globėjai privalo užtikrinti, kad vaikai įgis išsilavinimą, lankydami mokyklą ar kitu būdu, nesilaikymas; ir
- (e) išsižadėjimą – praktika, kuri kelia didžiulį susirūpinimą ir kai kuriuose visuomenėse neproporcingai paliečia, be viso kito, nesantuokinius vaikus, neįgalius vaikus.⁷

21. **Psichologinis smurtas.** „Psichologinis smurtas“ pagal Konvenciją dažnai apibūdinamas kaip psichologinė nepriežiūra, psichologinė prievarta, užgauliojimai, emocinė prievarta arba priežiūros nebuvimas, taip pat gali apimti:

- (a) nuolatinio kenksmingo bendravimo su vaiku formas, pavyzdžiui, vaikams sakoma, kad jie yra nieko verti, nemylimi, nepageidaujami, yra pavojuje ar vertingi tik tam, kad patenkintų kitų poreikius;
- (b) gąsdinimą, terorizavimą ir grasinimą, išnaudojimą, tvirkinimą, niekinimą, izoliavimą, ignoravimą ir favoritizmą;
- (c) emocinio atsako nebuvimą, psichinės sveikatos, medicininės priežiūros ir švietimo poreikių nepaisymą;

⁶ Valstybės dalyvės taip pat privalo remti globėjus, siekdamos išvengti nelaimingų atsitikimų (19 straipsnis ir 24 straipsnio 2 dalies e punktas).

⁷ Daugelyje šalių vaikai yra paliekami, nes skurdžiai gyvenantys tėvai ir globėjai negali vaikų išlaikyti. Pagal apibrėžimą priežiūros nebuvimas – tai nesugebėjimas pasirūpinti vaikais, kai tėvai turi priemones, būtinas vaiko poreikiams patenkinti. Komitetas ragina valstybes dalyves teikti tėvams ir teisėtiems globėjams paramą, reikalingą tinkamam vaikų auklėjimui. (Konvencijos 18 straipsnio 2 dalis).

- (d) įžeidinėjimą, pravardžiavimą, žeminimą, menkinimą, išjuokimą ir vaiko jausmų įžeidimą;
  - (e) smurtą šeimoje;
  - (f) įkalinimą vienutėje, izoliavimą ar žeminimą, sulaikymo sąlygų bloginimą; ir
  - (g) suaugusiųjų ir kitų vaikų vykdomas psichologines patyčias ir žeminimą⁸, taip pat ir naudojant informacijos ir ryšių technologijas (IRT), tokias kaip mobilieji telefonai ir internetas (žinomas kaip priekabiavimas skaitmeninėje erdvėje).
22. **Fizinis smurtas** apima mirtiną ir nemirtiną fizinį smurtą. Komitetas laikosi nuomonės, kad fizinis smurtas apima:
- (a) visas fizines bausmes ir kitas kankinimų, žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmių formas; ir
  - (b) suaugusiųjų ir kitų vaikų vykdomą fizinį priekabiavimą ir žeminimą.
23. Neįgaliems vaikams gali būti taikomos konkrečios fizinio smurto formos, pavyzdžiui:
- (a) priverstinė sterilizacija (ypač mergaitėms);
  - (b) smurtas, pateisinamas kaip gydymas (pavyzdžiui, elektrokonvulsinis gydymas ir elektros šokas, naudojamas kaip priešiško gydymas, siekiant kontroliuoti vaikų elgesį); ir
  - (c) sąmoningas vaikų suluošinimas, siekiant juos išnaudoti elgetavimui gatvėse ar kur kitur.
24. **Fizinė bausmė.** Komitetas bendrajame komentare Nr. 8 (11 paragrafas) apibrėžė „fizinę“ bausmę kaip bet kurią bausmę, panaudojant fizinę jėgą ir siekiant sukelti, nors ir nestiprų, skausmą ar diskomfortą. Dažniausiai tokios bausmės apima vaikų mušimą (pliaukštelėjimą, sudavimą plaštaka, pliaukštelėjimą per užpakalį) ranka ar įrankiu (rimbu, lazda, diržu, batu, mediniu šaukštu ir kt.). Tačiau fizinės bausmės gali apimti ir vaiko spardymą, purtymą ir mėtymą, braižymą, žnaibymą, kandžiojimą, plaukų tampymą ir mušimą per ausis, mušimą vytele, vaikų vertimą likti nepatogioje padėtyje, deginimą, plikymą karštu vandeniu ar priverstinį rijimą. Komiteto nuomone, fizinė bausmė visada yra žeminanti. Kitos konkrečios fizinės bausmės formos yra išvardytos nepriklausomo eksperto ataskaitoje Jungtinių Tautų tyrimui apie smurtą prieš vaikus (A/61/299 26, 60 ir 62 paragrafai).
25. **Seksualinė prievarta ir išnaudojimas.** Seksualinė prievarta ir išnaudojimas apima:

⁸ „Žeminimas“ reiškia ritualus ir kitus veiksmus, kuri apima priekabiavimą, smurtą ar žeminimą, naudojamą kaip asmens inicijavimo į grupę būdą.

- (a) vaiko skatinimą ar vertimą užsiimti neteisėta ar psichologiškai žalinga seksualine veikla;⁹
  - (b) vaikų naudojimą komercinio seksualinio išnaudojimo tikslu; ir
  - (c) vaikų naudojimą garso ar vizualiniuose vaizduose, vaizduojančiuose vaiko seksualinę prievartą;
  - (d) vaikų prostituciją, seksualinę vergovę, seksualinį išnaudojimą kelionių ir turizmo srityje, prekybą vaikais (šalyje ir už jos ribų) ir vaikų pardavimą seksualiniais tikslais, taip pat priverstines santuokas. Dauguma vaikų patiria seksualinę viktimizaciją nesusijusią su fizine jėga ar suvaržymu, tačiau tokie veiksmai turi vienodą psichologiškai trikdantį išnaudojamąjį ir trauminį poveikį.
26. **Kankinimas ir nežmoniškas ar žeminantis elgesys ar bausmė** apima visų formų smurtą prieš vaikus, siekiant išgauti prisipažinimą, be teismo sprendimo nubausti vaikus dėl neteisėto ar nepageidaujamo elgesio, priversti vaikus užsiimti veikla prieš jų valią. Dažniausiai tokias smurto formas naudoja policijos pajėgos ir teisėsaugos pareigūnai, stacionarių ar kitų institucijų darbuotojai ir asmenys, turintys galią prieš vaikus, įskaitant nevalstybinius ginkluotus veikėjus. Dažnai aukomis tampa marginalizuoti, nepalankioje padėtyje atsidūrę ir diskriminuojami vaikai, kurių nesaugo suaugusieji, atsakingi už vaikų teisių ir interesų gynimą. Tai taip pat apima su įstatymų pažeidimais susijusius vaikus, gatvės vaikus, mažumos ir vietos grupėms priklausančius vaikus, taip pat nelydimus vaikus. Tokių veiksmų žiaurumas dažnai sukelia visą gyvenimą trunkančią fizinę ir psichologinę žalą ir socialinį stresą.
27. **Smurtas vaikų tarpe** apima fizinį, psichologinį ir seksualinį smurtą, dažnai kai vieni vaikai ar vaikų grupė tyčiojasi iš kitų vaikų. Tokie veiksmai ne tik pažeidžia vaiko fizinį ir psichologinį vientisumą ir gerovę trumpuoju laikotarpiu, tačiau dažnai turi stiprų poveikį vaiko vystymuisi, švietimui ir socialinei integracijai vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu. Be to, jaunimo gaujose naudojamas smurtas turi didelę žalą vaikams kaip aukoms ir kaip dalyviams. Nors vaikai yra veikėjai, už šiuos vaikus atsakingų suaugusiųjų vaidmuo yra labai svarbus, siekiant tinkamai reaguoti ir išvengti tokio smurto, užtikrinant, kad priemonės nesustiprintų smurto, kai naudojamas baudžiamasis požiūris ir su smurtu kovojama, pasitelkiant smurtą.
28. **Savęs žalojimas** apima valgymo sutrikimus, piktnaudžiavimą priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis ir jų vartojimą, susižalojimą, mintis apie savižudybę ir savižudybę. Komitetas išreiškia didelį susirūpinimą dėl savižudybių paauglių tarpe.
29. **Žalingos praktikos** apima, tačiau neapsiriboja, toliau išvardytomis praktikomis:
- (a) fizinės bausmės ir kitos žiaurios ar žeminančios bausmės;

⁹ Seksualinė prievarta apima bet kokią seksualinę veiklą, kurią vaikui primeta suaugusysis ir nuo kurios vaikas yra apsaugotas pagal baudžiamąją teisę. Seksualinė veikla taip pat laikoma prievarta, jeigu ją įvykdo vaikas prieš kitą vaiką, nepilnametis nusikaltėlis yra žymiai vyresnis už vaiką auką arba naudoja jėgą, grąsinimus arba kitas spaudimo priemones. Seksualinė veikla tarp vaikų nėra laikoma seksualine prievarta, jeigu vaikai yra vyresni nei seksualinės veiklos laisva valia amžiaus riba, kurią nustato valstybė dalyvė.

- (b) moters lytinių organų žalojimas;
  - (c) amputacija, rišimas, randavimas, deginimas ir ženklavimas;
  - (d) smurtinės ir žeminančios inicijavimo apeigos, priverstinis mergaičių maitinimas, penėjimas, nekaltybės patikrinimas (mergaičių lytinių organų apžiūra);
  - (e) priverstinės santuokos ir ankstyvos santuokos;
  - (f) „garbės“ nusikaltimai, keršto išpuoliai (kai dėl tarps skirtingų grupių kylančių ginčų kenčia dalyvaujančių šalių vaikai), su kerštu susijusios mirtys ir smurtas;
  - (g) kaltinimai raganavimu ir susijusios žalingos praktikos, pvz., egzorcizmas;
  - (h) uvektomija ir dantų traukimas.
30. **Smurtas žiniasklaidoje.** Žiniasklaida, ypač geltonoji spauda, yra linkusi akcentuoti šokiruojančius įvykius, todėl sukuria šališką, stereotipais pagrįstą vaikų, ypač nepalankioje padėtyje atsidūrusių vaikų ir paauglių, įvaizdį. Tokie vaikai dažnai vaizduojami kaip agresyvūs asmenys ar nusikaltėliai tik todėl, kad jie kitaip elgiasi ar rengiasi. Tokie įtvirtinti stereotipai turi įtakos valstybių politikoms, kurios remiasi baudžiamuoju požiūriu ir gali pateisinti smurtą kaip reakciją į tariamą ar faktinį vaikų ir jaunuolių nusižengimą.
31. **Smurtas, naudojant informacijos ir ryšių technologijas.**¹⁰ Vaikų apsaugos pavojai, susiję su IRT, apima šias iš dalies sutampančias sritis:
- (a) seksualinę vaikų prievartą, siekiant sukurti vizualinius ir garsinius vaikų prievartavimo vaizdus (internetas ir IRT sudaro tam palankias sąlygas);
  - (b) nepadorių vaikų ar atskirus vaikus ar jų grupes pajuokiančių nuotraukų ir pseudo nuotraukų („morfavimo“) ir vaizdo įrašų darymo, gaminimo, leidimo daryti, platavimo, demonstravimo, turėjimo ar reklamavimo procesą;
  - (c) vaikus kaip IRT naudotojus:
    - (i) vaikai, kaip informacijos gavėjai, gali susidurti su faktiškai ar galimai žalingais skelbimais, brokalais, reklama, asmenine informacija ir turiniu, kuris yra agresyvus, smurtinis, kupinas neapykantos, šališkas, rasistinis, pornografinis¹¹, nepageidaujamas ir (arba) klaidinantis;
    - (ii) vaikai, kaip asmenys, bendraujantys su kitais per IRT, gali patirti patyčias, susidurti su priekabiavimu ar persekiojimu (vaiko „viliojimas“) ir (arba) verčiami,

¹⁰ Informacinės technologijos, tokios kaip internetas ir mobilieji telefonai, turi didelį potencialią kaip teigiami įrankiai, padedantys apsaugoti vaikus ir pranešti apie įtariamus ar faktinius smurto ar blogo elgesio atvejus. Turi būti sukurta apsauginė aplinka, pasitelkiant informacijų technologijų reguliavimą ir stebėjimą, įskaitant vaikų įgalinimą saugiai naudoti šias technologijas.

¹¹ Pornografija gali padidinti vaikų prieš vaikus naudojamą seksualinę prievartą, nes pornografiją matę vaikai gali „išbandyti“ tai, ką matė su jaunesniais vaikais, kuriais gali lengvai pasinaudoti ar kuriuos kontroliuoja.

apgauti ar įtikinti susitikti su nepažįstamaisiais realiame gyvenime, taip pat rengiami įsitraukti į seksualinę veiklą ir (arba) pateikti asmeninę informaciją;

- (iii) vaikai, kaip veikėjai, gali tyčiotis ar priekabiauti prie kitų, žaisti žaidimus, kurie turi neigiamą įtaką psichologiniam vystymuisi, kurti ir įkelti netinkamą seksualinio pobūdžio medžiagą, teikti klaidinančią informaciją ar patarimus ir (arba) nelegaliai parsisiųsti informaciją, užsiimti kompiuteriniu įsilaužimu, žaisti azartinius žaidimus, užsiimti finansinėmis apgaulėmis ir (arba) terorizmu.¹²

32. **Instituciniai ir sisteminiai vaiko teisių pažeidimai.** Už vaiko apsaugą nuo visų formų smurto atsakingos valdžios institucijos visuose valstybės lygiuose gali tiesiogiai arba netiesiogiai sukelti žalą dėl veiksmingų įsipareigojimų pagal Konvenciją įgyvendinimo priemonių stokos. Toks neveikimas apima negebėjimą priimti ar peržiūrėti teisės aktus ar kitas nuostatas, netinkamą įstatymų ir kitų reglamentų įgyvendinimą, nepakankamą aprūpinimą materialiniais, techniniais ir žmogiškaisiais ištekliais ir gebėjimais identifikuoti, išvengti ir reaguoti į smurtą prieš vaikus. Neveikimas taip pat reiškia nepakankamą priemonių ir programų aprūpinimą pažangos vertinimo, stebėjimo ar analizės įrankiais ar veiksmy, nukreiptų prieš smurtą prieš vaikus, trūkumą. Be to, imdamiesi tam tikrų veiksmy, specialistai gali piktnaudžiauti vaiko teise būti apsaugotam nuo smurto, pavyzdžiui, jeigu savo pareigas vykdo, neatsižvelgdami į vaiko interesus, pažiūras ir vystymosi tikslus.

2. „patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens“

33. **„Globėjų“ apibrėžimas.** Komiteto nuomone, nepaisant pagarbos didėjantiems vaiko gebėjimams ir vis didėjančiam savarankiškumui, visus 18-os metų nesulaukusius asmenis kažkas globoja arba turėtų globoti. Egzistuoja tik trys sąlygos vaikams – emancipacija¹³, pagrindinio ar įgaliotojo globėjo globa arba valstybės globa de facto. 19 straipsnio 1 dalyje nurodytas „globėjų“ kaip „tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens“ apibrėžimas apima asmenis, turinčius aiškią, teisiškai pripažintą, profesinę ir etinę ir (arba) kultūrinę atsakomybę už vaiko saugumą, sveikatą, vystymąsi ir gerovę, t. y. pirmiausia tėvus, globėjus, tėvius, globėjus pagal islamo įstatymo kafalah, gynėjus, išplėstinę šeimą ir bendruomenės narius, švietimo sistemos, mokyklos ir ankstyvosios vaikystės ugdymo institucijų darbuotojus, vaikus globėjus, kuriuos įdarbina tėvai, rekreacinės veiklos arba sporto trenerius, įskaitant jaunimo grupių vadovus, darbdavius arba vadovus darbovietėje, institucijų (vyriausybiinių ir nevyriausybiinių) darbuotojus,

¹² Pritaikyta pagal lentelę, kurią sukūrė internetinis projektas *EUKids Online*, paminėta *AUPs in Context: Establishing Safe and Responsible Online Behaviours* („Becta“, 2009), 6 psl. Taip pat žr. Rio de Žaneiro deklaraciją ir raginimą imtis veiksmy vaikų ir paauglių seksualinio išnaudojimo prevencijai ir sustabdymui. Prieiga per internetą <http://iicongressomundial.net/congresso/arquivos/Rio%20Declaration%20and%20Call%20for%20Action%20-%20FINAL%20Version.pdf>.

¹³ Pagal ankstesnes Komiteto rekomendacijas valstybėms dalyvėms didinti santuokinį amžių iki 18-os metų amžiaus ir mergaitėms, ir berniukams (bendrojo komentaro Nr. 4 (2003) dėl paauglių sveikatos ir vystymosi Vaiko teisių konvencijos kontekste 20 paragrafas). Be to, atsižvelgdamas į labai didelį jų pažeidžiamumą dėl blogo elgesio, Komitetas laikosi nuomonės, kad 19 straipsnis taip pat taikomas jaunesniems nei 18-os metų amžiaus asmenims, kurie įgijo pilnametystę ar emancipaciją dėl ankstyvos santuokos ir (arba) priverstinės santuokos.

atliekančius globėjų pareigas, pavyzdžiui, atsakingi suaugusieji sveikatos priežiūros, nepilnamečių justicijos sistemose, dienos centruose ir stacionarios globos institucijose. Nelydimų vaikų atveju, valstybė yra globėja *de facto*.

34. **Globos aplinkos apibrėžimas.** Globos aplinka – tai vietos, kuriose vaikai leidžia laiką, prižiūrimi „nuolatinių“ pagrindinių globėjų (pvz., tėvų ar gynėjų) arba įgaliotojų ar „laikinių“ globėjų (pvz., mokytojų ar jaunimo grupės lyderių) tam tikrą laikotarpį (trumpai, ilgai, pakartotinai ar tik vieną kartą). Vaikai dažnai ir lanksčiau būna keliose globos aplinkose, tačiau pagrindinis globėjas (tiesiogiai arba koordinuodamas ir bendradarbiaudamas su įgaliotoju globėju) atsako už jų saugumą, pereinant iš vienos aplinkos į kitą (pavyzdžiui pakeliui iš mokyklos ir į ją, išėjus parnešti vandens, kuro, maisto ar pašaro gyvuliams). Be to, dažnai laikoma, kad vaikus globoja pagrindinis ar įgaliotasis globėjas, nors jie nėra fiziškai prižiūrimi tam tikroje globos aplinkoje, pvz., kai žaidžia vietoje, kurios nemato globėjai, ar naršo internetą be priežiūros. Įprastos globos aplinkos apima šeimos namus, mokyklas ir kitas švietimo institucijas, ankstyvosios vaikystės globos įstaigas, pomokyklinius dienos centrus, laisvalaikio, sporto kultūrinės ir rekreacinės veiklos institucijas, religines institucijas ir maldos namus. Medicinos, reabilitacijos ir globos įstaigose, darbovietėje ir teisingumo sistemos institucijose vaikus globoja specialistai arba valstybiniai veikėjai, kurie turi atsižvelgti į vaiko interesus ir užtikrinti vaiko teises į apsaugą, gerovę ir vystymąsi. Trečioji aplinka, kurioje būtina užtikrinti vaiko apsaugą, gerovę ir vystymąsi, yra mikrorajonai, bendruomenės, taip pat pabėgėlių ir dėl konfliktų ir (arba) stichinių nelaimių perkeltų asmenų stovyklos ar gyvenvietės.¹⁴
35. **Vaikai, kurie neturi akivaizdaus pagrindinio ar įgaliotojo globėjo.** 19 straipsnis taip pat taikomas vaikams, kurie neturi pagrindinio ar įgaliotojo globėjo arba kito asmens, kuriam buvo patikėta saugoti ir užtikrinti vaiko gerovę, pavyzdžiui, vaikai namų ūkiuose, kuriems vadovauja vaikai, gatvės vaikai, migravusių tėvų vaikai arba nelydimi vaikai už savo kilmės šalies ribų.¹⁵ Valstybė dalyvė privalo priimti atsakomybę kaip *de facto* globėja arba kaip kuris nors kitas vaiką globojantis asmuo, net jei tokie vaikai nepatenka į fizinę globos aplinką, pvz., globa šeimos aplinkoje, grupiniuose namuose arba NVO patalpose. Valstybė dalyvė privalo „teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei“ (3 straipsnio 2 dalis) ir „pasirūpina tokio vaiko priežiūros pakeitimu“ vaikui, „kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos“ (20 straipsnis). Vaikų teises galima užtikrinti keliais būdais, pageidautina, kad tai būtų daroma į šeimą panašioje globos aplinkoje. Tokia aplinka turi būti kruopščiai patikrinta, siekiant įsitikinti, kad vaikas nesusidurs su smurto pavojumi.
36. **Smurtautojai.** Vaikai gali patirti pagrindinių ar įgaliotojų globėjų ir (arba) kitų asmenų, nuo kurių juos saugo globėjas (pvz., kaimynų, bendraamžių ir nepažįstamųjų) smurtą. Be to, vaikai susiduria su pavojumi, kad patirs smurtą daugelyje aplinkų, kuriose specialistai ir valstybiniai veikėjai piktnaudžiauja savo galiomis vaikų atžvilgiu,

¹⁴ Jungtinių Tautų tyrimas apie smurtą prieš vaikus apibūdina aplinkas, kuriose naudojamas smurtas prieš vaikus. Taip pat žr. Alternatyvios globos vaikams gaires.

¹⁵ Kaip apibrėžta Komiteto bendrojo komentaro Nr. 6 7 paragrafe.

pavyzdžiui, mokyklose, stacionariuose globos namuose, policijos nuovadose ir teisinumo sistemos institucijose. Visos šios sąlygos patenka į 19 straipsnio, kuris neapsiriboja vien tik globėjų asmeniniame kontekste vykdomu smurtu, taikymo sritį.

3. „imasi...“

37. Terminas „imasi“ valstybės dalyvėms nepalieka veikimo laisvės. Todėl valstybės dalyvės griežtai privalo imtis „visų reikiamų priemonių“, siekdamos visiškai įgyvendinti šią visų vaikų teisę.

4. „visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių“

38. **Bendrosios įgyvendinimo ir stebėsenos priemonės.** Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į bendrąjį komentarą Nr. 5 (2003) dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių.¹⁶ Komitetas taip pat valstybėms dalyvėms siūlo peržiūrėti bendrąjį komentarą Nr. 2 (2002) dėl nepriklausomų nacionalinių žmogaus teisių institucijų vaidmens, skatinant ir saugant vaiko teises. Šios įgyvendinimo ir stebėsenos priemonės yra labai svarbios, siekiant laikytis 19 straipsnio.
39. **„Visų reikiamų... priemonių“.** Terminas „reikiamų“ reiškia įvairias su visais vyriausybės sektoriais susijusias priemones, kurias būtina naudoti ir kurios turi būti veiksmingos, siekiant išvengti ir reaguoti į visų formų smurtą. Šis terminas negali būti aiškinamas taip, kad toleruotų tam tikras smurto formas. Būtina sukurti integruotą, darnią, tarpdisciplininę ir koordinuotą sistemą, apimančią visas 19 straipsnio 1 dalyje nustatytas priemones visose 2 dalyje išvardytose intervencijose. Izoliuotos programos ir veiksmai, kurie nėra integruoti tvarioje ir koordinuotoje vyriausybės politikoje ir infrastruktūroje, turi ribotą poveikį. Vaikų dalyvavimas yra labai svarbus čia išvardytų priemonių vystymo, stebėsenos ir vertinimo procesuose.
40. Teisinės priemonės reiškia ir teisės aktus, įskaitant biudžetą, ir priemonių įgyvendinimą ir vykdymą. Jos sudaro nacionalinius, provincijos ir savivaldos įstatymus ir visus susijusius reglamentus, kurie apibrėžia struktūras, sistemas, mechanizmus, taip pat susijusių agentūrų ir kompetentingų pareigūnų vaidmenis ir atsakomybes.
41. Valstybės dalyvės privalo atlikti šiuos veiksmus, jeigu to dar nepadarė:
- (a) ratifikuoti Konvencijos fakultatyvinius protokolus ir kitus tarptautinius ir regioninius žmogaus teisių dokumentus, kurie užtikrina vaikų apsaugą, įskaitant Neįgalųjų teisių konvenciją ir jos fakultatyvinius protokolus, taip pat Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą;

¹⁶ Žr. 9 paragrafą (dėl reikiamų priemonių), 13 ir 15 (dėl panaikinimo ir išlygų tinkamumo), taip pat 66 ir 67 (dėl Konvencijos platinimo).

- (b) peržiūrėti ir atšaukti deklaracijas ir išlygas, prieštaraujančias Konvencijos objektui ir tikslui ar tarptautinei teisei;
  - (c) stiprinti bendradarbiavimą su sutarčių šalimis ir kitais žmogaus teisių mechanizmais;
  - (d) peržiūrėti ir pakeisti nacionalinius teisės aktus pagal 19 straipsnį ir jo įgyvendinimą pagal holistinę Konvencijos sistemą, sukuriančią visapusišką politiką dėl vaiko teisių ir užtikrinančią visišką visų smurto prieš vaikus formų uždraudimą visose aplinkose, taip pat veiksmingas ir tinkamas sankcijas nusikaltėliams;¹⁷
  - (e) paskirti atitinkamą biudžeto asignavimą teisinėms ir visoms kitoms priemonėms, kurios buvo priimtos, siekiant užbaigti smurtą prieš vaikus, įgyvendinti;
  - (f) užtikrinti vaikų aukų ir liudininkų apsaugą ir veiksmingą galimybę gauti žalos atlyginimą;
  - (g) užtikrinti, kad atitinkami teisės aktai garantuotų tinkamą vaikų apsaugą žiniasklaidos ir IRT srityje;
  - (h) sukurti ir įgyvendinti socialines programas, siekiant skatinti optimalų ir teigiamą vaikų auklėjimą, teikiant būtina paramą vaikams ir jį globojantiems asmenims per integruotas paslaugas;
  - (i) vykdyti įstatymus ir teismines procedūras, įskaitant teisių gynimo priemones, kuriomis vaikai galėtų pasinaudoti, kai pažeidžiamos jų teisės, vaikams palankiu būdu;
  - (j) sukurti ir remti nepriklausomas nacionalines vaiko teisių apsaugos institucijas.
42. Administracinės priemonės turėtų atspindėti vyriausybių įsipareigojimus kurti programas, stebėjimo ir priežiūros sistemas, būtinas apsaugoti vaiką nuo visų formų smurto. Todėl būtina:
- (a) *visuose nacionaliniuose ir subnacionaliniuose vyriausybės lygiuose;*
    - (i) sukurti pagrindinį vyriausybės centrą, kuris koordinuotų vaiko apsaugos strategijas ir paslaugas;
    - (ii) apibrėžti tarpsektorinių iniciatyvinių komitetų vaidmenis, atsakomybes ir santykius su suinteresuotosiomis šalimis, siekiant veiksmingai valdyti nacionalines ir subnacionalines įgyvendinančias institucijas, jas stebėti ir reikalauti, kad jos būtų atskaitingos;
    - (iii) užtikrinti, kad paslaugų decentralizavimo procesas garantuotų jų kokybę, atskaitomybę ir teisingą paskirstymą;

¹⁷ „Sankcijų“ kontekste terminas „nusikaltėliai“ neapima save žalojančių vaikų. Elgesys su kitus vaikus žalojančiais vaikais turi būti edukacinio ir terapinio pobūdžio.

- (iv) įgyvendinti sisteminius ir skaidrius biudžeto sudarymo procesus, siekiant geriausiai panaudoti vaikų apsaugai, įskaitant prevenciją, skirtus išteklius;
- (v) sukurti visapusišką ir patikimą nacionalinės duomenų rinkimo sistemą, siekiant užtikrinti sisteminį sistemų (poveikio analizių), programų ir rezultatų stebėjimą ir vertinimą, remiantis su universaliais standartais suderintais indikatoriais, kurie yra pritaikyti ir vadovaujasi vietos lygiu sukurtais uždaviniais ir tikslais;
- (vi) teikti paramą nepriklausomoms žmogaus teisių institucijoms ir skatinti specialių vaiko teisių įgaliojimų sukūrimą, pvz., vaiko teisių ombudsmeno pareigybės, jeigu tokių įgaliojimų dar nėra.¹⁸

(b) *visuose vyriausybės, profesinių ir pilietinių institucijų lygiuose:*

- (i) sukurti ir įgyvendinti (pasitelkiant dalyvaujamuosius procesus, kurie skatina nuosavybę ir tvarumą):
  - a. tarpinstitucines ir tarpžinybines vaiko apsaugos politikas;
  - b. profesinės etikos kodeksus, protokolus, susitarimo memorandumus ir globos standartus visoms vaikų priežiūros paslaugoms ir aplinkoms (įskaitant dienos centrus, ligoninėms, sporto klubams ir stacionarioms institucijoms ir kt.).
- (ii) įtraukti akademinės ir profesinio mokymo įstaigas į vaiko apsaugos iniciatyvas;
- (iii) remti gerų mokslinių tyrimų programas.

43. Socialinės priemonės turėtų atspindėti vyriausybės įsipareigojimą įgyvendinti vaiko apsaugos teises ir aprūpinti pagrindinėmis ir tikslinėmis paslaugomis. Tokias priemones gali inicijuoti ir įgyvendinti ir valstybiniai, ir pilietinės visuomenės veikėjai, už kuriuos atsako valstybė. Tokios priemonės apima:

- (a) *Socialinės politikos priemonės, siekiant sumažinti riziką ir išvengti smurto prieš vaikus, pavyzdžiui:*
  - (i) vaiko globos ir apsaugos priemonių integraciją į pagrindines socialinės politikos sistemas;
  - (ii) veiksmų ir aplinkybių, kurios trukdo pažeidžiamoms grupėms naudotis paslaugomis ir savo teisėmis (įskaitant, be viso kito, vietinių gyventojų ir mažumų grupėms priklausančius vaikus ir neįgalius vaikus) identifikavimą ir prevenciją;
  - (iii) skurdo mažinimo strategijas, įskaitant finansinę ir socialinę paramą rizikos grupei priklausančios šeimoms;

¹⁸ Žr. Bendrąjį komentarą Nr. 2, ypač 1, 2, 4 ir 19 paragrafus.

- (iv) visuomenės sveikatos ir saugumo, būsto, užimtumo ir švietimo politikas;
  - (v) geresnes galimybes naudotis sveikatos priežiūros, socialinės gerovės ir teisingumo paslaugomis;
  - (vi) „vaikams palankių miestų“ planavimą;
  - (vii) sumažintą alkoholio, nelegalių narkotikų ir ginklų paklausą ir galimybes juos gauti;
  - (viii) bendradarbiavimą su žiniasklaidos ir IRT pramonėmis, siekiant sukurti, skatinti ir vykdyti pasaulinius vaikų priežiūros ir apsaugos standartus;
  - (ix) vaikų apsaugos nuo žiniasklaidos pateiktos informacijos ir medžiagos, kuri negerbia žmogaus orumo ir vaiko vientisumo, gairių sukūrimą, stigmatizuojančios kalbos uždraudimą, susilaikymą nuo pakartotinai viktimitizuojančių ataskaitų apie šeimoje ar kur kitur įvykusius su vaikais susijusius įvykius platinimo, paramą profesionaliems, įvairiais šaltiniais pagrįstiems tyrimo metodams, kuriuos gali patikrinti visos susijusios šalys;
  - (x) galimybes vaikams išreikšti savo pažiūras ir lūkesčius žiniasklaidoje, taip pat jų dalyvavimą ne tik vaikų programose, bet ir įvairios informacijos rengimo ir perdavimo procesuose (pvz., kaip reporteriams, analitikams ir komentatoriams), siekiant palaikyti tinkamą vaikų ir vaikystės įvaizdį visuomenėje.
- (b) *socialines programas, remiančias vaiką kaip individą ir vaiko šeimą ir kitus globėjus, kad būtų užtikrintas optimalus ir teigiamas vaiko auginimas, pavyzdžiui:*
- (i) vaikams – vaikų priežiūros, ankstyvojo vaiko vystymosi ir popamokinės veiklos programas, vaikų ir jaunimo grupes ir klubus, su sunkumais susiduriančių vaikų (įskaitant savęs žalojančių vaikų) konsultavimą, visą parą veikiančias nemokamas vaikų pagalbos linijas, kuriose dirba kvalifikuoti specialistai, paslaugas globėjų šeimoms, kurios būtų periodiškai tikrinamos;
  - (ii) šeimoms ir kitiems globėjams – bendruomeninės savitarpio pagalbos grupes, kuriose sprendžiami psichologinių ir ekonominių sunkumų klausimai (pvz., tėvų ir mikrokreditų grupės), gerovės programas, skirtas šeimos gyvenimo lygiui palaikyti, įskaitant tiesiogines išmokas tam tikro amžiaus vaikams, konsultacijas globėjams, kurie susiduria su užimtumo, būsto ir (arba) vaiko auginimo sunkumais, terapines programas (įskaitant savitarpio pagalbos grupes), kurios padėtų globėjams, susiduriantiems su šeiminiu smurtu, priklausomybe nuo alkoholio ar narkotikų ar psichinės sveikatos problemomis.
44. Švietimo priemonės turėtų spręsti požiūrių, tradicijų, papročių ir elgesio praktikų, kurios toleruoja ir skatina smurtą prieš vaikus, klausimą. Jos turėtų skatinti atviras diskusijas apie smurtą, įskaitant žiniasklaidos ir pilietinės visuomenės dalyvavimą, taip pat, remti vaikų gyvenimo įgūdžius, žinias ir dalyvavimą bei stiprinti globėjų ir su vaikais bendraujančių specialistų gebėjimus. Tokias programas gali inicijuoti ne tik valstybė, bet ir pilietinės visuomenės veikėjai, už kuriuos atsako valstybė. Toliau pateikiami kai kurie konkretūs pavyzdžiai:

- (a) *visoms suinteresuotosioms šalims* – viešosios informacijos programos, įskaitant sąmoningumo didinimo kampanijas, kuriose dalyvauja nuomonės lyderiai ir žiniasklaida, siekiant skatinti teigiamą vaikų auginimą ir kovoti su neigiamais visuomenės požiūriais ir praktikomis, kurios toleruoja ar skatina smurtą, Konvencijos, šio bendrojo komentaro ir valstybių dalyvių ataskaitų platinimas vaikams palankiu ir prieinamu formatu, parama priemonėms, kurios ugdo ir informuoja apie apsaugą IRT kontekste;
- (b) *vaikams* – tikslios, prieinamos ir amžių atitinkančios informacijos teikimas ir gyvenimo įgūdžių, savisaugos ir specialių rizikų, pavyzdžiui, susijusių su IRT, taip pat teigiamų santykių su bendraamžiais kūrimo ir pasipriešinimo patyčioms įgūdžių ugdymas, įgalinimas naudotis visomis vaiko teisėmis ir ypač teise būti išklausytam ir atsižvelgti į vaiko pažiūras mokymo programose ir kitais būdais;
- (c) *šeimoms ir bendruomenėms* – tėvų ir globėjų švietimas apie teigiamą vaiko auginimą, tikslios ir prieinamos informacijos apie konkrečias rizikas ir kaip reikėtų išklausti vaikus ir atsižvelgti į jų pažiūras teikimas;
- (d) *specialistams ir institucijoms (vyriausybėms ir pilietinei visuomenei)*:
  - (i) visų su vaikais dirbančių specialistų ir neprofesionalių asmenų (įskaitant visose švietimo sistemos lygiuose dirbančių mokytojų, socialinių darbuotojų, gydytojų, slaugytojų ir kitų sveikatos sistemos specialistų, psichologų, advokatų, teisėjų, policijos, probacijos ir įkalinimo įstaigų pareigūnų, žurnalistų, bendruomenės darbuotojų, globėjų stacionariose globos institucijose, valstybės tarnautojų ir pareigūnų, prieglobsčio tarnybų darbuotojų, tradicinių ir religinių lyderių) pradinis, praktinis ir į vaidmenį orientuotas mokymas (jei reikia, ir tarpsektorinis) apie vaiko teisių požiūrį į 19 straipsnį ir praktinį jo taikymą;
  - (ii) oficialiai pripažintų sertifikavimo sistemų, susijusių su švietimo ir profesinio mokymo institucijomis ir profesinėmis draugijomis, sukūrimas, siekiant reguliuoti ir pripažinti tokį mokymą;
  - (iii) Konvencija įtraukimas į visų specialistų, kurie dirbs su vaikais, mokymo programą;
  - (iv) parama „vaikams palankioms mokykloms“ ir kitoms iniciatyvoms, kurios apima, be viso kito, pagarbą vaikų dalyvavimui;
  - (v) parama moksliniams tyrimams apie vaikų auginimą ir apsaugą.

B. 19 STRAIPSNIO 2 DALIS

„Tarp tokių apsaugos priemonių reikiamais atvejais gali būti ir..“

45. **Įvairios intervencijos.** Holistinė vaiko apsaugos sistema reikalauja visapusiškų ir integruotų priemonių visuose 19 straipsnio 2 dalyje identifikuotuose etapuose,

atsižvelgiant į atitinkamos valstybės dalyvės socialines ir kultūrinės tradicijas ir teisinę sistemą.¹⁹

46. **Prevenција.** Komitetas akcentuoja, kad vaiko apsauga turi prasidėti nuo aktyvios visų smurto formų prevencijos, taip pat aiškiai uždrausti visų formų smurtą. Valstybės privalo priimti priemones, siekdamas užtikrinti, kad už vaikų globą, pakreipimą ir auginimą atsakingi suaugusieji gerbtų ir saugotų vaikų teises. Prevencija apima visuomenės sveikatos ir kitas priemones, kurios teigiamai remia pagarbų vaikų auginimą ir visų vaikų apsaugą nuo smurto, taip pat kovoja su pagrindinėmis smurto priežastimis vaiko, šeimos, nusikaltėlių, bendruomenės, institucijų ir visuomenės lygiu. Plėtojant ir įgyvendinant vaiko apsaugos sistemas, visada daugiausia dėmesio reikėtų skirti bendrajai (pirminei) ir tikslinei (antrinei) prevencijai. Prevencinės priemonės gali pasiūlyti didžiausią naudą per ilgą laikotarpį. Tačiau, įsipareigojimas dėl prevencijos nesumažina valstybių pareigų veiksmingai reaguoti į įvykdytą smurtą:

47. Prevencinės priemonės gali būti šios:

(a) *suinteresuotosioms šalims:*

- (i) kova su požiūriais, kurie įtvirtina toleranciją ir pakantumą visų formų smurtui, įskaitant smurtą dėl lyties, rasės, odos spalvos, religijos, etninės ar socialinės kilmės, negalios ar kito galios disbalanso;
- (ii) informacijos apie Konvencijoje įtvirtintą holistinį ir teigiamą požiūrį į vaiko apsaugą platinimas, naudojant kūrybiškas viešąsias kampanijas, taip pat mokyklose ir bendraamžių savitarpio ugdymo procese, pasitelkiant šeimos, bendruomenės ir institucines edukacines iniciatyvas, specialistus ir profesines grupes, NVO ir pilietinę visuomenę;
- (iii) partnerystė su visais visuomenės sektoriais, įskaitant pačius vaikus, NVO ir žiniasklaidą, formavimas;

(b) *vaikams:*

- (i) visų vaikų registravimas, siekiant sudaryti sąlygas pasinaudoti paslaugomis ir žalos atlyginimo procedūromis;
- (ii) parama vaikams, kad jie galėtų patys apsisaugoti ir apsaugoti bendraamžius, suteikiant daugiau informacijos apie jų teises ir ugdant socialinius įgūdžius, taip pat naudojant amžių atitinkančias įgalinimo strategijas;
- (iii) „mentorystės“ programų įgyvendinimas (tokios programos galėtų į vaikų, kuriems neužtenka globėjų teikiamos paramos, gyvenimą įtraukti atsakingus ir patikimus suaugusiuosius);

(c) *šeimoms ir bendruomenėms:*

¹⁹ Taip pat kiekviename etape būtina atsižvelgti į išsamias Alternatyvios globos vaikams gairėse pateiktas rekomendacijas.

- (i) parama tėvams ir globėjams suprasti, priimti ir įgyvendinti geras vaiko augimo praktikas, kurios remiasi vaiko teisių, vystymosi ir teigiamo drausminimo metodų išmanymu, siekiant palaikyti šeimų gebėjimus rūpintis vaikais saugioje aplinkoje;
  - (ii) priežiūros prieš ir po gimdymo paslaugos, apsilankymų namuose programos, kokybiškos ankstyvojo vystymosi programos ir pajamų generavimo programos nepalankioje padėtyje atsidūrusioms grupėms;
  - (iii) sąsajų tarp psichinės sveikatos paslaugų, piktnaudžiavimo priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis gydymo ir vaiko apsaugos paslaugų stiprinimas;
  - (iv) laikinos priežiūros programos ir šeimos paramos centrai šeimoms, kurios susiduria su ypač sunkiomis aplinkybėmis;
  - (v) prieglaudos ir krizių centrai tėvams (dažniausiai moterims), kurie patyrė smurtą šeimoje, ir jų vaikams;
  - (vi) pagalba šeimoms, priimant priemones, kurios skatina šeimos vienybę ir užtikrina, kad vaikai galėtų visiškai naudotis savo teisėmis asmeninėje aplinkoje, susilaikymas nuo nepagrįsto kišimosi į vaiko asmeninius ir šeimos santykius, atsižvelgiant į aplinkybes.²⁰
- (d) *specialistams ir institucijoms (vyriausybei ir pilietinei visuomenei):*
- (i) prevencijos galimybių identifikavimas ir moksliniais tyrimais ir duomenų rinkimu pagrįstos informacijos apie politiką ir praktiką teikimas;
  - (ii) teisėmis pagrįstų vaiko apsaugos politikų ir procedūrų, profesinės etikos kodeksų ir globos standartų įgyvendinimas, užtikrinant dalyvavimą;
  - (iii) smurto prevencija globos ir teisingumo sistemų aplinkose, be viso kito, sukuriant ir įgyvendinant bendruomenines paslaugas, kad institucionalizacija ir susilaikymas būtų naudojami tik kaip paskutinė išeitis ir tik tada, jei atitinka vaiko interesus.

48. **Identifikavimas**²¹ apima rizikos veiksnių, susijusių su tam tikrais atskirais vaikais ar vaikų grupėmis ir globėjais, identifikavimą (siekiant sukurti tikslines prevencijos iniciatyvas) ir faktinio blogo elgesio požymių identifikavimą (siekiant sukurti tinkamą intervenciją kiek įmanoma anksčiau). Todėl būtina, kad visi su vaikais bendraujantys asmenys žinotų apie rizikos veiksnius ir visų smurto formų rodiklius, būtų susipažinę su gairėmis dėl tokių rodiklių aiškinimo ir turėtų reikiamas žinias, norą ir gebėjimus imtis tinkamų

²⁰ Žmogaus teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 17 (1989) dėl vaiko teisių; 1988 m. kovo 24 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje *Olsson prieš Švediją* (Nr. 1), Serija A Nr. 130, 81 paragrafas; 1989 m. sausio 10 d. Amerikos šalių žmogaus teisių teismo sprendimas dėl bylos esmės byloje *Velásquez Rodríguez prieš Hondūrą*, Serija C, Nr. 3, 172 paragrafas.

²¹ 48 ir kiti paragrafai gali būti taikomi neformalios ir paprotinės teisingumo sistemos procesuose.

veiksmų (įskaitant apsaugos įvykus nelaimėi užtikrinimą). Vaikai privalo gauti kiek įmanoma daugiau galimybių pranešti apie besivystančias problemas, kol jos nepasiekė krizės lygio, o suaugusieji – atpažinti ir spręsti tokias problemas, net jei vaikai neprašo pagalbos. Būtinai ypatingas budrumas marginalizuotų vaikų grupių, kurios laikomos labai pažeidžiamomis dėl alternatyvių bendravimo būdų, nejudumo ir (arba) požiūrio, kad jos yra nekompetingos (pvz., neįgalūs vaikai), atžvilgiu. Būtina sukurti pagrįstas sąlygas, siekiant užtikrinti, kad tokie vaikai galėtų bendrauti ir pranešti apie problemas vienodomis sąlygomis kaip ir kiti.

49. **Pranešimai.**²² Komitetas primygtinai rekomenduoja visoms valstybėms dalyvėms sukurti saugius, plačiai paviešintus, konfidencialius ir prieinamus pranešimo apie smurtą prieš vaikus mechanizmus vaikams, jų atstovams ir kitiems asmenims, įskaitant visą parą veikiančias nemokamas pagalbos linijas ir kitas IRT. Siekiant sukurti pranešimų teikimo mechanizmus, būtina (a) teikti tinkamą informaciją, kuri sudarytų sąlygas teikti skundus; (b) dalyvauti tyrimuose ir teismo procesuose; (c) sukurti skirtingoms aplinkybėms tinkamus protokolus, kurie yra plačiai žinomi vaikams ir plačiai visuomenei; (d) įsteigti susijusias paramos paslaugas vaikams ir šeimoms; ir (e) organizuoti mokymus ir tęstinę paramą darbuotojams, kad jie galėtų per pranešimų teikimo sistemas gauti informaciją ir ją pateikti. Pranešimų teikimo mechanizmai turi būtų sujungti ir pristatomi kaip į pagalbą orientuotos paslaugos, kurios nėra orientuotos į baudžiamąjį atsaką, tačiau siūlo visuomenės sveikatos ir socialinę paramą. Vaikų teisė būti išklaudytiems ir atsižvelgti į jų pažiūras turi būti gerbiama. Kiekvienoje šalyje pranešimai apie smurtą, įtarimus dėl smurto ar smurto grėsmę turėtų būti privalomi bent jau tiesiogiai su vaikais dirbantiems specialistams. Kai pranešimai pateikiami sąžiningai, būtina sukurti procesus, siekiant užtikrinti pranešimą teikiančio specialisto apsaugą.
50. **Perdavimas.** Pranešimą gaunantis asmuo turėtų gauti aiškias gaires ir būti išmokytas, kad žinotų, kada, kaip ir kokias atsaką koordinuojančiai agentūrai turėtų perduoti problemos sprendimo klausimą. Kvalifikuoti specialistai ir administratoriai gali perduoti tokius pranešimus tarp įvairių sektorių, kai nustato, kad vaikui būtina apsauga (neatidėliotina ar ilgesniam laikotarpiui) ir specializuotos pagalbos paslaugos. Vaiko apsaugos sistemoje dirbantys specialistai turi būti mokomi apie tarpžinybinę kooperaciją ir bendradarbiavimo protokolus. Procesas apima (a) dalyvaujimąjį, daugiadisciplininį trumpalaikių ir ilgalaikių vaiko, globėjų ir šeimos poreikių vertinimą, kurio metu išsiaiškinamos vaiko ir globėjų bei šeimos pažiūros ir į jas atsižvelgiama; (b) dalijimąsi vertinimo rezultatais su vaiku, globėjais ir šeima; (c) vaiko ir šeimos nukreipimą pasinaudoti įvairiomis paslaugomis, siekiant patenkinti šiuos poreikius; ir (d) tolesnius veiksmus ir intervencijos pakankamumo vertinimą.
51. **Tyrimas.** Smurto atvejų, apie kuriuos pranešė vaikas, atstovas ar kita šalis, tyrimą turi atlikti kvalifikuoti specialistai, kurie dalyvavo specialiuose visapusiškuose mokymuose. Tokie tyrimai turi remtis vaiko teisių ir vaikams pritaikytu požiūriu. Griežtos, bet vaikams pritaikytos procedūros padės užtikrinti, kad smurtas būtų tinkamai identifikuotas, taip pat pateikti įrodymus administraciniuose, civiliniuose, vaiko apsaugos ir

²² Taip pat žr. Vaikų kaip nusikalstamų veikų aukų ir liudytojų apsaugos baudžiamajame procese gaires.

baudžiamuosiuose procesuose. Būtina dėti ypatingas pastangas, siekiant išvengti dar didesnės žalos vaikui tyrimo proceso metu. Todėl visos šalys privalo išsiaiškinti ir tinkamai atsižvelgti į vaiko pažiūras.

52. **Gydymas.** „Gydymas“ yra viena iš daugelio paslaugų, siekiant padėti „fiziškai ir psichologiškai atsistatyti ir socialiai reintegruoti“ vaikams, kurie patyrė smurtą. Tokia paslauga turi būti teikiama „aplinkoje, kuri puoselėja vaiko sveikatą, savigarbą ir orumą“ (39 str.). Todėl būtina atkreipti dėmesį į šiuos aspektus: (a) vaiko pažiūras, kurias reikia skatinti ir tinkamai į jas atsižvelgti; (b) vaiko saugumą; (c) galimą neatidėliotiną saugaus vaiko apgyvendinimo poreikį; ir (d) numatomą galimų intervencijų poveikį ilgalaikiai vaiko gerovei, sveikatai ir vystymuisi. Medicinos, psichinės sveikatos, socialinės ir teisinės paslaugos ir pagalba, taip pat ilgalaikės tolesnės priežiūros paslaugos turėtų būti teikiamos vaikams, jei buvo nustatyti prievartos atvejai. Turėtų būti prieinamos visos numatytos paslaugos, įskaitant šeimos grupių konferencijas ir kitos panašias praktikas. Paslaugos nusikaltėliams (ypač nepilnamečiams nusikaltėliams) ir jų gydymą taip pat būtinos. Kitų vaikų atžvilgiu agresyvūs vaikai dažnai neturi rūpestingos šeimos ir bendruomenės aplinkos. Jie turi būti laikomi aukomis dėl savo auginimo sąlygų, kurios sukelia vaikų frustraciją, nepykantą jausmą ir agresiją. Pirmenybė turėtų būti suteikta švietimo priemonėms, be to, jos turėtų padėti pagerinti vaikų socialinį požiūrį, kompetencijas ir elgesį. Tuo pačiu metu būtina išnagrinėti tokių vaikų gyvenimo sąlygas, siekiant skatinti globą ir paramą tokių vaikų ir kitų vaikų šeimoje ir bendruomenėje. Kalbant apie save žalojančius vaikus, pripažįstama, kad toks elgesys yra didelės psichologinės baimės rezultatas ar gali būti smurto pasekmė. Savęs žalojimas neturėtų būti kriminalizuojamas. Intervencijos turėtų būti palaikomojo pobūdžio ir jokių būdu negali būti baudžiamojo pobūdžio.
53. **Tolesni veiksmai.** Šie aspektai visada turi būti aiškūs: (a) kas atsako už vaiką ir šeimą nuo pranešimų pateikimo ir perdavimo procesų iki pat tolesnių veiksmų; (b) bet kokių veiksmų, kurie turi būti aptarti su vaiku ir kitomis susijusiomis šalimis, tikslai; (c) išsami informacija, įgyvendinimo terminai ir pasiūlyta visų intervencijų trukmė; ir (d) veiksmų peržiūros, stebėsenos ir vertinimo mechanizmai ir laikas. Tęstinumas tarp intervencijų etapų yra labai svarbus. Tokį tęstinumą galima geriausiai užtikrinti bylų valdymo proceso metu. Siekiant užtikrinti veiksmingą pagalbą, veiksmai, dėl kurių buvo apsispręsta dalyvaujamojo proceso metu, neturėtų būti nepagrįstai atidėliojami. Tolesni veiksmai turi būti suprantami pagal 39 straipsnį (atsistatymas ir reintegracija), 25 straipsnį (nuolatinis gydymas ir įkurdinimo vertinimas), 6 straipsnio 2 dalį (teisė vystytis) ir 29 straipsnį (švietimo tikslai, kuriuose numatomi vystymosi ketinimai ir siekiai). Vaiko bendravimas su abiem tėvais turėtų būti užtikrintas, vadovaujantis 9 straipsnio 3 dalimi, nebent tai prieštarautų vaiko interesams.
54. **Dalyvavimas teisminiuose procesuose.**²³ Tinkamas procesas turi būti užtikrintas visais atvejais. Vaiko apsauga ir tolesnis vystymasis, taip pat jo (jos) interesai (ir kitų vaikų interesai, kai egzistuoja pakartotinio nusikaltėlio nusižengimo pavojus) visada turi būti

²³ Taip pat žr. 2010 m. lapkričio 17 d. priimtas Europos tarybos ministrų komiteto gaires dėl vaikams palankaus teisingumo, Vaikų kaip nusikalstamų veikų aukų ir liudytojų apsaugos baudžiamajame procese gaires ir Generalinės Asamblėjos rezoliuciją 65/213.

pagrindinis sprendimų priėmimo tikslas, atsižvelgiant į mažiausiai trikdančias intervencijas, kurias pateisina aplinkybės. Be to, Komitetas rekomenduoja įgyvendinti toliau išvardytas garantijas:

- (a) teisingumo sistema arba kitos kompetentingos institucijos (tokios kaip policija, imigracijos tarnybos, švietimo įstaigos, socialinės ar sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios institucijos) turėtų, nedelsdamos ir tinkamai informuoti vaikus ir tėvus;
- (b) su vaikais smurto aukomis turėtų būti elgiamasi vaikams palankiu ir tinkamu būdu viso teisingumo proceso metu, atsižvelgiant į jų asmeninę padėtį, poreikius, amžių, lytį, negalią ar brandos lygį ir visiškai gerbiant jų fizinį, psichinį ir dorovinį vientisumą;
- (c) dalyvavimas teisiniuose procesuose turėtų būti prevencinis, jei įmanoma, aktyviai skatinant teigiamą elgesį ir uždraudžiant neigiamą elgesį. Dalyvavimas teisiniame procese turėtų būti koordinuoto ir integruoto požiūrio tarp sektorių elementas, palaikantis ir sudarantis sąlygas kitiems specialistams dirbti su vaikais, globėjais, šeimomis ir bendruomenėmis, taip pat palengvinantis galimybes pasinaudoti visomis prieinamomis vaiko globos ir apsaugos paslaugomis;
- (d) visuose procesuose, kuriuose dalyvauja vaikai smurto aukos, spartumo principas turėtų būti taikomas, tuo pačiu metu gerbiant įstatymų viršenybę.

55. Dalyvavimas teisiniame procese gali susidėti iš šių elementų:

- (a) diferencijuotų ir tarpininkaujamo pobūdžio reakcijų, tokių kaip šeimos grupių konferencijos, alternatyvūs ginčų sprendimų mechanizmai, atkuriamasis teisingumas ir sutartys tarp vaiko teisių apsaugos specialisto ir vaiko išplėstinės šeimos nario ar kito asmens, kuris globoja ir finansiškai remia vaiką (kai procesai gerbia žmogaus teises, yra atskaitingi ir juos valdo kvalifikuoti tarpininkai);
- (b) nepilnamečių ar šeimos teismo intervencijų, leidžiančių nustatyti specialias vaiko apsaugos priemones;
- (c) baudžiamosios teisės procedūrų, kurios turi būti griežtai taikomos, siekiant uždrausti plačiai paplitusias *de jure* ar *de facto* nebaudžiamumo, ypač valstybinių veikėjų, praktikas;
- (d) drausminių ar administracinių procedūrų prieš specialistus dėl neatsakingo ar netinkamo elgesio, tiriant įtariamo netinkamo elgesio su vaiku atvejus (arba vidiniai procesai profesinių organizacijų kontekste dėl etikos ar globos standartų pažeidimo, arba išoriniai procesai);
- (e) teismų nurodymų, siekiant užtikrinti, kad nuo įvairių formų smurto nukentėję vaikai galėtų gauti kompensaciją ir pasinaudoti reabilitacijos paslaugomis.

56. Prireikus turėtų būti sukurti specializuoti nepilnamečių ar šeimų teismai ir baudžiamieji procesai vaikams smurto aukoms. Tai galėtų apimti specializuotų padalinių įsteigimą policijoje, teismų sistemoje ir prokuratūroje, suteikiant galimybes teisiniame procese užtikrinti vienodą ir teisingą neįgalių vaikų dalyvavimą. Visi su vaikais dirbantys

specialistai, kurie dalyvauja tokiose bylose, turėtų dalyvauti specialiuose daugiadisciplininiuose mokymuose apie skirtingo amžiaus vaikų grupių teises ir poreikius, taip pat jiems pritaikytus procesus. Įgyvendinant daugiadisciplininį požiūrį, būtina gerbti profesines taisykles dėl konfidencialumo. Sprendimas vaiką atskirti nuo jo (jos) tėvų arba šeimos aplinkos turi būti priimtas tik tada, jeigu atitinka vaiko interesus (9 straipsnis ir 20 straipsnio 1 dalis). Tačiau, smurto atvejais, kai kaltininkai yra pagrindiniai globėjai, vadovaujantis aukščiau išdėstytomis vaiko teisių apsaugos priemonėmis ir atsižvelgiant į sunkumą ir kitus veiksnius, dažnai pirmenybė teikiama intervencinėms priemonėms, kurių tikslas yra socialinis ir pedagoginis auklėjimas, ir atkuriamajam požiūriui, o ne vien tik baudžiamajam teisminiam dalyvavimui. Būtina užtikrinti veiksmingų teisių gynimo priemonių prieinamumą, įskaitant kompensacijas aukoms ir galimybę pasinaudoti žalos atlyginimo mechanizmais ir apeliacijos ar nepriklausomų skundų mechanizmais.

57. **Veiksmingos procedūros.** Tokioms apsauginėms priemonėms, paminėtoms 19 straipsnio 1 ir 2 dalyse, ir integruotoms į sistemų kūrimo požiūrį (žr. 71 paragrafą), reikia „veiksmingų procedūrų“, siekiant užtikrinti jų vykdymą, kokybę, aktualumą, prieinamumą, poveikį ir efektyvumą. Todėl tokios procedūros turėtų apimti šiuos procesus:
- (a) tarpsektorinį koordinavimą, kuriam įgaliojimus suteiktų protokolai ir susitarimo memorandumai, jei būtina;
  - (b) sisteminio ir tęstinio duomenų rinkimo ir analizės plėtojimą ir įgyvendinimą;
  - (c) mokslinių tyrimų darbotvarkės plėtojimą ir įgyvendinimą; ir
  - (d) išmatuojamų tikslų ir rodiklių, susijusių su vaikams ir šeimoms skirtomis politikomis, procesais ir rezultatais, plėtojimą.
58. Rezultatų rodikliai turėtų orientuotis į teigiamą vaiko, kaip teisių turėtojo, vystymąsi ir gerovę, o ne į siaurą dėmesį smurto dažnumui, paplitimui, rūšiai ar mastui. Nustatant pagrindines smurto priežastis ir rekomenduojant korekcinis veiksmus, būtina atsižvelgti į vaikų mirčių, kritinių sužalojimų analizes, apklausas ir sisteminės peržiūras. Moksliniai tyrimai turi remtis esamomis žiniomis apie tarptautinę ir nacionalinę vaiko apsaugą ir pasinaudoti daugiadisciplininiu ir tarptautiniu bendradarbiavimu, siekiant maksimizuoti papildomumą (taip pat žr. 72 paragrafo j punktą apie su nacionalinio koordinavimo sistemomis susijusią atskaitomybę).

V. 19 STRAIPSNIO AIŠKINIMAS PLATESNIAJAME KONVENCIJOS KONTEKSTE

59. **Vaiko teisių požiūrio apibrėžimas.** Pagarbos vaiko, kaip teisių turėtojo, orumui, gyvenimui, išgyvenimui, gerovei, sveikatai, vystymuisi, dalyvavimui ir nediskriminavimui įtvirtinimas ir gynimas turėtų būti svarbiausias valstybių dalyvių su vaikais susijusių politikų tikslas, kurį galima pasiekti, užtikrinant, saugant ir įgyvendinant visas Konvencijoje (ir jos fakultatyviniuose protokoluose) numatytas teises. Todėl būtina pakeisti vaiko apsaugos požiūrius, pagal kuriuos vaikai suvokiami ir laikomi „objektais“,

kuriems būtina pagalba, o ne teisių turėtojais, kurie turi teisę į apsaugą be jokių išlygų. Vaiko teisių požiūris prisideda prie vaiko teisių įgyvendinimo kaip tai nurodyta Konvencijoje, didinant pareigų vykdytojų gebėjimus įvykdyti savo įsipareigojimus gerbti, saugoti ir įgyvendinti teises (4 str.) ir teisių turėtojų gebėjimus pareikalauti savo teisių, visada vadovaujantis teise į nediskriminavimą (2 str.), atsižvelgti į vaiko interesams (3 straipsnio 1 dalis), gyventi, išgyventi ir vystytis (6 str.) ir atsižvelgti į vaiko pažiūras (12 str.). Vaikai taip pat turi teisę, kad jų globėjai, tėvai ir bendruomenės lyderiai, atsižvelgdami į didėjančius vaiko gebėjimus, jiems vadovautų ir juos pakreiptų, naudodamiesi savo teisėmis (5 str.). Šis vaiko teisių požiūris yra holistinis ir akcentuoja paramą vaiko stiprybėms ir jo paties ištekliams, taip pat visoms socialinėms sistemoms, kurioms priklauso vaikas (šeimai, mokyklai, bendruomenei, institucijoms, religinėms ir kultūrinėms sistemoms).

60. **2 straipsnis (nediskriminavimas).** Komitetas akcentuoja, kad valstybės dalyvės privalo imtis priemonių, siekdamas kiekvienam vaikui garantuoti apsaugą nuo visų formų smurto „be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų arba teisėtų globėjų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės, turto, sveikatos, luomo ar kokių nors kitų aplinkybių“. Tai apima diskriminaciją dėl išankstinio nusistatymo prieš komerciniais tikslais seksualiai išnaudojamus vaikus, taip pat gatvės vaikus ar vaikų, susiduriančių su įstatymų pažeidimais ar išsiskiriančių savo apranga ar elgesiu diskriminaciją. Valstybės dalyvės turėtų spręsti pažeidžiamų vaikų ar marginalizuotoms grupėms priklausančių vaikų diskriminacijos klausimą kaip tai išdėstyta šio bendrojo komentaro 72 paragrafo g punkte ir imtis aktyvių pastangų, siekdamas užtikrinti, kad tokiems vaikams būtų garantuota jų teisė į apsaugą vienodais pagrindais su kitais vaikais.
61. **3 straipsnis (vaiko interesai).** Komitetas akcentuoja, kad vaiko interesų aiškinimas turėtų atitikti visą Konvenciją, įskaitant įsipareigojimą apsaugoti vaikus nuo visų formų smurto. Tai negali būti naudojama pateisinti praktikas, įskaitant fizinės bausmės ir kitas žiauraus ar žeminančio baudimo formas, kurios prieštarauja vaiko orumui ir teisei į fizinį vientisumą. Suaugusiojo sprendimas dėl vaiko interesų negali nepaisyti įsipareigojimo gerbti visas vaiko teises pagal Konvenciją. Visų pirma Komitetas laikosi nuomonės, kad toliau išvardytos priemonės padės geriausiai atsižvelgti į vaiko interesus:
- (a) visų formų smurto prevencija ir teigiamo vaikų auginimo skatinimas, akcentuojant poreikį sutelkti dėmesį į pirminę intervenciją nacionalinėse koordinavimo sistemose;
  - (b) pakankamos investicijos į žmogiškuosius, finansinius ir techninius išteklius, taip pat vaiko teisėmis pagrįsta ir integruota vaiko apsaugos ir paramos sistema.
62. **6 straipsnis (teisė gyventi, išgyventi ir vystytis).** Apsauga nuo visų formų smurto turi būti apsvarstyta ne tik vaiko teisės „gyventi“ ir „išgyventi“, bet ir teisės „vystytis“ atžvilgiu, kuri turi būti aiškinama, atsižvelgiant į bendrą vaiko apsaugos tikslą. Todėl valstybės dalyvės įsipareigojimas apima visapusišką apsaugą nuo smurto ir išnaudojimo, kuris gali sukelti pavojų vaiko teisei gyventi, išgyventi ir vystytis. Komitetas tikisi, kad valstybės aiškins „vystymąsi“ platesniąją prasme kaip holistinę sąvoką, apimančią vaiko fizinį, psichinį, dvasinį, dorovinį, psichologinį ir socialinį vystymąsi. Optimalus visų vaikų vystymasis turėtų būti įgyvendinimo priemonių tikslas.

63. **12 straipsnis (teisė būti išklausytam).** Komitetas laikosi nuomonės, kad vaiko dalyvavimas skatina apsaugą, o vaiko apsauga yra pagrindinis dalyvavimo aspektas. Jau labai maži vaikai, kuris yra ypač pažeidžiami dėl smurto, gali naudotis teise būti išklaustyti. Kiekviename vaiko apsaugos proceso etape būtina išklausti vaiko pažiūras ir tinkamai į jas atsižvelgti. Vaiko teisė būti išklausytam yra labai svarbi smurto atvejais (žr. Komiteto bendrojo komentaro Nr. 12 (2009) 118 ir kitus paragrafus). Komitetas, aptardamas šeimą ir vaiko auginimą, išreiškė nuomonę, kad ši teisė taip pat atlieka prevencinį vaidmenį, kovojant su visų formų smurtu namuose ir šeimoje. Be to, Komitetas akcentuoja vaikų dalyvavimo bendruosiuose ir mokyklose vykdomuose prevencijos strategijų kūrimo procesuose, ypač patyčių ir kitų formų smurto mokyklose panaikinimo ir prevencijos procesuose svarbą. Turėtų būti remiamos iniciatyvos ir programos, kurios siekia sustiprinti vaikų gebėjimus panaikinti smurtą. Kadangi smurtavimo patirtis iš esmės atima galias, būtina imtis jautrių priemonių, siekiant užtikrinti, kad vaiko apsaugos intervencijos tokio poveikio nesustiprintų ir teigiamai prisidėtų prie vaiko atsistatymo ir reintegracijos, sudarant palankias sąlygas dalyvavimui. Komitetas pažymi, kad marginalizuotos ir (arba) diskriminuojamos grupės susiduria su didelėmis dalyvavimo kliūtimis. Labai svarbu spręsti šių kliūčių klausimą vaiko apsaugos atžvilgiu, nes tokie vaikai dažnai patenka tarp labiausiai nukentėjusių nuo smurto.
64. Kitu du Konvencijos straipsniai taip pat yra labai svarbūs, siekiant įgyvendinti 19 straipsnį.
65. **4 straipsnis (reikiamos priemonės).** Pagal 4 straipsnį valstybės privalo imtis visų reikiamų priemonių, siekdamas įgyvendinti visas Konvencijoje numatytas teises, įskaitant 19 straipsnį. Taikant 4 Konvencijos straipsnį, būtina pažymėti, kad 19 straipsnyje numatyta teisė į apsaugą nuo visų formų smurto yra pilietinė teisė ir laisvė. Todėl 19 straipsnio įgyvendinimas yra neatidėliotinas ir besąlyginis valstybių dalyvių įsipareigojimas. Vadovaudamosi 4 straipsniu ir neatsižvelgdamos į ekonomines aplinkybes, valstybės privalo imtis visų galimų priemonių, kad įgyvendintų vaiko teises ir skirtų didžiausią dėmesį nepalankioje situacijoje atsidūrusioms grupėms (žr. Komiteto bendrojo komentaro Nr. 5 8 paragrafą). Straipsnis pabrėžia, kad turimi išteklių turėtų būti panaudoti kiek įmanoma geriau.
66. **5 straipsnis (didėjančius gebėjimus atitinkantis vadovavimas ir pakreipimas).** Siekiant įgyvendinti 19 straipsnį, būtina pripažinti ir remti tėvų, išplėstinės šeimos, teisėtų globėjų ir bendruomenės narių svarbą vaikų globos ir apsaugos ir smurto prevencijos procesuose. Šis požiūris atitinka 5 straipsnį, kuris skatina pagarbą globėjų atsakomybei, teisėms ir pareigoms tinkamai, pagal didėjančius vaiko sugebėjimus, jį (ją) pakreipti ir, jam (jai) naudojantis šia Konvencija pripažintomis teisėmis, vadovauti (įskaitant 19 straipsnį) (taip pat žr. 72 paragrafo d punktą dėl šeimos pirmenybės nacionalinėse koordinavimo sistemose ir kitus su šeimomis susijusius straipsnius).
67. **Kiti susiję straipsniai.** Konvencijoje taip pat išdėstyti kiti straipsniai, kurie aiškiai arba netiesiogiai siejasi su smurtu ir vaiko apsauga. 19 straipsnis turėtų būti aiškinamas kartu su šiais straipsniais. Šios visapusiškos nuorodos parodo poreikį atsižvelgti į plačiai paplitusią visų formų smurto grėsmę vaiko teisių įgyvendinimui ir užtikrinti vaikų apsaugą visose gyvenimo ir vystymosi situacijose.

VI. NACIONALINĖ SMURTO PRIEŠ VAIKUS KOORDINAVIMO SISTEMA

68. **Nacionaliniai veiksų planai ir smurto prieš vaikus koordinavimo sistema.** Komitetas pripažįsta, kad dauguma valstybių dalyvių priimtų nacionalinių planų, skirtų vaiko teisėms įgyvendinti, apima priemones, siekiančias uždrausti, išvengti ir panaikinti visų formų smurtą prieš vaikus. Tokie veiksų planai, nors ir prisideda prie to, kad vaikai galėtų naudotis savo teisėmis, susiduria su daugybe iššūkių įgyvendinimo, stebėsenos, vertinimo ir tolesnių veiksų procesuose, pavyzdžiui, jie dažnai nėra susieti su bendromis plėtros politikomis, programomis, biudžetais ir koordinavimo mechanizmais. Komitetas, siekdamas sukurti geriau įgyvendinamą ir lankstesnę priemonę, siūlo „koordinuotą smurto prieš vaikus sistemą“ visoms vaiko teisėms pagrįstoms priemonėms, skirtoms apsaugoti vaikus nuo visų formų smurto ir palaikyti apsauginę aplinką.²⁴ Tokia koordinavimo sistema gali būti naudojama vietoje nacionalinių veiksų planų, kai tokie planai dar nėra parengti arba yra nelankstūs. Jeigu nacionaliniai veiksų planai jau yra veiksmingai įgyvendinami, koordinavimo sistema gali papildyti tokias pastangas, skatinti diskusijas ir kurti naujas idėjas ir išteklius, kad pagerintų jų veikimą.
69. **Nacionalinė smurto prieš vaikus koordinavimo sistema.** Ši koordinavimo sistema gali pateikti bendrąją principų sistemą ir bendravimo mechanizmą vyriausybės ministerijoms, taip pat valstybiniams ir pilietinės visuomenės veikėjams visuose lygiuose būtinų priemonių atžvilgiu, visose priemonėse ir kiekviename 19 straipsnyje nurodytų intervencijų etape. Ji gali skatinti lankstumą ir kūrybiškumą, taip pat sudaryti sąlygas kurti ir įgyvendinti iniciatyvas, kurias vienu metu vykdo ir vyriausybė, ir bendruomenė, tačiau kurios vis dėlto yra įtrauktos į bendrą darnią ir koordinuotą sistemą. Ankstesnėse rekomendacijose ir bendruosiuose komentaruose, taip pat bendrajame komentare Nr. 5 dėl bendrųjų įgyvendinimo priemonių Komitetas jau ragino valstybes dalyves kurti planus ir strategijas dėl specialių Konvencijos aspektų (pavyzdžiui, nepilnamečių justicijos ar ankstyvosios vaikystės). Šiame kontekste Komitetas rekomenduoja sukurti nacionalinę koordinavimo sistemą dėl apsaugos nuo visų formų smurto, įskaitant visapusiškas prevencines priemones.
70. **Skirtingi pradiniai taškai.** Komitetas pripažįsta, kad daugelyje šalių vaikų apsauga nuo visų formų smurto yra labai sudėtinga, o valstybės dalyvės kuria ir įgyvendina priemones iš labai skirtingų pradinių taškų teisinės, institucinės ir paslaugų infrastruktūros, kultūrinių papročių ir profesinių kompetencijų, taip pat išteklių lygiu atžvilgiu.
71. **Nacionalinės koordinavimo sistemos kūrimo procesas.** Nėra vieno modelio, skirto tokioms koordinavimo sistemoms dėl apsaugos nuo visų formų smurto. Kai kurios šalys investavo į atskirą vaiko apsaugos sistemą, o kitos yra linkusios integruoti apsaugos klausimus į bendrąją vaikų teisių įgyvendinimo sistemą. Patirtis rodo, kad sistemos kūrimo procesas yra labai svarbus, siekiant sėkmingai įgyvendinti sistemą.

²⁴ Taip pat žr. visapusišką nepriklausomo eksperto rekomendacijų Jungtinių Tautų tyrimui apie smurtą prieš vaikus (A/61/299) 96 paragrafą.

Siekiant užtikrinti visų suinteresuotųjų šalių vyresniųjų atstovų dalyvavimą ir atsakomybę, būtina išmintingai supaprastinti tokį procesą, pavyzdžiui, organizuojant daugiadisciplinines darbo grupes, kurios turi tinkamus sprendimų priėmimo įgaliojimus ir yra ambicingos. Prevencijos ir apsaugos nuo visų formų smurto sistema turėtų remtis egzistuojančiomis formaliomis ir neformaliomis struktūromis, paslaugomis ir organizacijomis. Atotrūkia turėtų būti identifikuoti ir panaikinti, remiantis 19 straipsnyje ir pačioje Konvencijoje, taip pat kituose tarptautiniuose ir regioniniuose žmogaus teisių dokumentuose nurodytais įsipareigojimais, taip pat Jungtinių Tautų tyrime apie smurtą prieš vaikus, šiame bendrajame komentare ir papildomose įgyvendinimo priemonėse numatytais gairėmis. Nacionalinio planavimo procesas turėtų būti skaidrus ir integracinis, atskleisti visą informaciją plačiai visuomenei ir užtikrinti vyriausybės, NVO, mokslinių tyrimų ir profesinės praktikos ekspertų, tėvų ir vaikų dalyvavimą. Procesas turėtų būti prieinamas ir suprantamas ir vaikams, ir suaugusiems. Nacionalinė koordinavimo sistema turėtų būti visiškai įvertinta ir finansuojama, įskaitant žmogiškuosius ir techninius išteklius, ir, jei įmanoma, pristatyta nacionaliniame vaikų biudžete.

72. **Elementai, kuriuos reikėtų įtraukti į nacionalines koordinavimo sistemas.** Toliau išvardyti elementai turi būti įtraukti į intervencijos priemones (teisines, administracines, socialines ir švietimo) ir etapus (prevencijos, atsistatymo ir reintegracijos):

- (a) *vaiko teisių požiūris* – šis požiūris remiasi deklaracija, kad vaikas yra teisių turėtojas, o ne geranoriškos suaugusiųjų veiklos naudos gavėjas. Šis požiūris gerbia ir skatina konsultacijas ir bendradarbiavimą su vaikais, jų atstovavimą koordinavimo sistemos ir konkrečių joje numatytų priemonių kūrimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo procesuose, atsižvelgiant į vaiko (vaikų) amžių ir didėjančius gebėjimus;
- (b) *smurto prieš vaikus lyties aspektas*. Valstybės dalyvės, nagrinėdamos įvairias smurto formas įvairiose aplinkose, turėtų užtikrinti, kad politikos ir priemonės atsižvelgtų į skirtingus pavojus, su kuriais susiduria mergaitės ir berniukai. Valstybės turėtų spręsti visų formų diskriminacijos dėl lyties klausimą kaip visapusiškos smurto prevencijos strategijos dalį. Tai apima lyčių stereotipų, galios disbalanso, nelygybės ir diskriminacijos, palaikančios ir įtvirtinančios smurto ir prievartos naudojimą namuose, mokykloje ir švietimo aplinkoje, bendruomenėse, darbovietėje, institucijose ir plačiojoje visuomenėje, klausimų sprendimą. Vyrų ir berniukų turėtų būti aktyviai raginami būti strateginiais moterų ir mergaičių partneriais ir sąjungininkais, gauti galimybes skatinti pagarbą vieni kitiems ir supratimą, kaip reikėtų sustabdyti diskriminaciją dėl lyties ir smurtines jos apraiškas;
- (c) *pirminė (bendroji) prevencija*. Žr. šio bendrojo komentaro 42 paragrafą;
- (d) *pagrindinė šeimų vieta vaiko priežiūros ir apsaugos strategijose*.²⁵ Šeimos (įskaitant išplėstines šeimas ir kitas šeimos tipo globos formas) turi didžiausią potencialą

²⁵ Taip pat žr. Alternatyvios globos vaikams gaires.

apsaugoti vaikus ir užkirsti kelią smurtui. Šeimos taip pat gali paremti ir suteikti vaikams galias, kad šie galėtų apsisaugoti patys. Todėl būtinybė stiprinti šeimos gyvenimą, paremti šeimas ir dirbti su sunkumais susiduriančiomis šeimomis turi būti vaiko apsaugos veiklos prioritetas kiekviename intervencijos etape, ypač prevencijos (įtvirtinant gerą vaikų priežiūros praktiką) ir ankstyvosios intervencijos etapuose. Tačiau Komitetas taip pat pripažįsta, kad didžioji dalis vaikų patiriamo smurto atvejų, įskaitant seksualinę prievartą, vyksta šeimoje ir pabrėžia būtinybę įsikišti, jeigu šeimos nariai smurtauja prieš vaiką;

- (e) *atsparumo ir apsauginiai veiksniai*. Labai svarbu suprasti atsparumo ir apsauginius veiksnius, t. y. vidines ir išorines stiprybes ir paramą, kuri skatina asmeninį saugumą ir sumažina prievartą ir nepriežiūrą bei jų neigiamą poveikį. Apsauginiai veiksniai apima stabilias šeimas, puoselėjantį vaiko auginimą, kai suaugusieji patenkina vaiko fizinius ir psichosocialinius poreikius, teigiamą nesmurtinį baudimą, saugų vaiko prisirišimą prie bent vieno suaugusiojo, palaikančius santykius su bendraamžiais ir kitais asmenimis (įskaitant mokytojus), socialinę aplinką, kuri puoselėja palankias socialines, nesmurtines ir nediskriminuojančias pažiūras ir elgesį, aukštą socialinės sanglaudos lygį ir klestinčius socialinius tinklus ir kaimynystės ryšius;
- (f) *rizikos veiksniai*. Būtina imtis aktyvių, specialiai pritaikytų rizikos veiksnių, kurie gali turėti poveikį atskiriems vaikams ar vaikų grupėms bendruosiuose ar konkrečiuose kontekstuose, mažinimo priemonių. Tai apima tėvų rizikos veiksnius, tokius kaip piktnaudžiavimą priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis, psichinės sveikatos problemas ir socialinę izoliaciją, taip pat šeimos rizikos veiksnius, tokius kaip skurdas, nedarbas, diskriminacija ir marginalizacija. Universaliame lygyje visi 0–18 metų amžiaus vaikai yra laikomi pažeidžiamais, kol nesibaigia jų nervinės sistemos, psichologinis, socialinis ir fizinis augimas ir vystymasis. Kūdikiams ir maži vaikai susiduria su didesne rizika dėl nevisiško jų smegenų išsivystymo ir visiškos priklausomybės nuo suaugusiųjų. Ir mergaitės, ir berniukai susiduria su smurto rizika, tačiau dažnai smurtas turi lyties komponentą;
- (g) *pažeidžiami vaikai*. Vaikų grupės, kurios gali patirti smurtą, apima, bet neapsiribojama su biologiniais tėvais negyvenančiais vaikais (gyvenantys alternatyvios globos aplinkoje), gimimo metu neužregistruotais vaikais, gatvės vaikais, su faktiniais ar suvokiamais įstatymų pažeidimais susiduriančiais vaikais, vaikais su fizine, jutimo, mokymosi ar psichologine negalia, vaikais, sergančiais įgimta, įgyta ir (arba) lėtinė liga ar turinčiais rimtų elgesio problemų, vietiniais vaikais²⁶ ir kitoms etninėms

²⁶ Kai kuriose visuomenėse „nepriežiūra“, kuri skiriasi nuo „prievartos“, yra pagrindinė priežastis, dėl kurios vietiniai vaikai yra pašalinami iš šeimų (priešingai nei nevietinių šeimų atžvilgiu). Nebaudžiamo pobūdžio paramos šeimai paslaugos ir intervencijos, kurios tiesiogiai sprendžia priežastis (pvz., skurdą, būsto ir istorines aplinkybes) dažnai yra labiau tinkamos. Būtina imtis specialių priemonių, siekiant spręsti diskriminaciją, susijusią su vietinėms ir kitoms mažumoms bendruomenėms teikiamomis paslaugomis ir prieinamomis intervencijų galimybėmis.

mažumoms priklausančiais vaikais, vaikais iš religinių ar kalbos mažumos grupių, lesbietėmis, gėjais, transseksualais, vaikais, kurie susiduria su žalingų tradicinių praktikų pavojumi, ankstyvą santuoką sudariusiais vaikais (ypač mergaitės, ir ypač, bet ne tik priverstinės santuokos), pavojingą darbą (įskaitant blogiausias jo formas) dirbančiais vaikais, vaikais migrantais ar pabėgėliais, perkeltais vaikais ir (arba) parduotais vaikais, smurtą patyrusiais vaikais, namuose ir bendruomenėse smurtą patiriančiais ar jį matančiais vaikais, vaikais, gyvenančiais žemo socialinio ir ekonominio statuso miesto aplinkoje, kurioje ginklai, narkotikai ir alkoholis yra lengvai prieinami, nelaimingų atsitikimų ar stichinių nelaimių zonose ar toksišiose aplinkose gyvenančiais vaikais, su ŽIV / AIDS susiduriančiais vaikais ar ŽIV infekuotais vaikais, vaikais, kurie prastai maitinasi, kitų vaikų prižiūrimais vaikais, vaikais, kurie patys yra globėjai ir namų ūkio galvos, nepilnamečiams tėvams (nesulaukusiems 18-os metų amžiaus) gimusiais vaikais, nelaukiamais vaikais, pirmalaikio gimdymo ar gimdymo, kai gimsta dvyniai ar daugiau vaikų, metu gimusiais vaikais, dėl netinkamos priežiūros ar bendravimo su globėjais hospitalizuotais vaikais, vaikais, susidūrusiais su IRT be tinkamų apsaugos priemonių, priežiūros ar galių save apsaugoti. Vaikai nepaprastosios padėties atveju yra labai pažeidžiami dėl smurto, kai dėl socialinių ir ginkluotųjų konfliktų, stichinių nelaimių ir kitų sudėtingų ir nuolatinių nepaprastųjų situacijų, žlunga socialinės sistemos, vaikai yra atskiriami nuo globėjų, o globos ir saugios aplinkos yra pažeidžiamos ar net sunaikinamos;

- (h) *išteklių paskirstymas*. Įvairiuose sektoriuose būtini žmogiškieji, finansiniai ir techniniai išteklių turi būti paskirstyti, panaudojant kiek įmanoma daugiau turimų išteklių. Griežti stebėsenos mechanizmai turi būti sukurti ir įgyvendinti, siekiant užtikrinti atskaitomybę dėl biudžeto asignavimų ir veiksmingo paskirstymo;
- (i) *koordinavimo mechanizmai*. Mechanizmai turi būti aiškiai išdėstyti, siekiant užtikrinti veiksmingą koordinavimą tarp skirtingų sektorių centru, regioniniu ir vietos lygiu kartu su pilietine visuomene, įskaitant empirinių tyrimų bendruomenę. Šiuos mechanizmus turėtų palaikyti aukščiau išvardytos administracinės priemonės;
- (j) *atskaitomybė*. Būtina užtikrinti, kad valstybės dalyvės, nacionalinės ir vietos agentūros ir organizacijos, taip pat susijusios pilietinės visuomenės suinteresuotosios šalys aktyviai, bendradarbiaudamos sukurtų ir taikytų stebėsenos, matavimo ir vertinimo standartus, rodiklius, įrankius ir sistemas, siekdamos įgyvendinti savo pareigas ir įsipareigojimus apsaugoti vaikus nuo smurto. Komitetas nuolatos išreiškė savo paramą atskaitomybės sistemoms, ypač, naudojančioms duomenų rinkimą ir analizę, rodiklių sudarymą, stebėseną ir vertinimą, taip pat paramą nepriklausomoms žmogaus teisių institucijoms. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms skelbti metines ataskaita apie pažangą dėl smurto uždraudimo, prevencijos ir panaikinimo, pateikti jas parlamentui apsvarstyti ir aptarti, taip pat kviesti visas susijusias suinteresuotąsias šalis pateikti atsiliepimus apie tokiose ataskaitose pateiktą informaciją.

VII. ĮGYVENDINIMO IŠTEKLIAI IR TARPTAUTINIO BENDRADARBIAVIMO BŪTINYBĖ

73. **Valstybių dalyvių įsipareigojimai.** Atsižvelgdamas į valstybių dalyvių įsipareigojimus, be viso kito, pagal 4 ir 19 straipsnius, Komitetas laikosi nuomonės, kad išteklių trūkumas negali būti naudojamas kaip pasiteisinimas, kad valstybė dalyvė nesiima jokių ar imasi nepakankamų priemonių, siekdamas apsaugoti vaikus. Todėl valstybės dalyvės yra raginamos priimti visapusiškas, strategines, aiškius įgyvendinimo terminus turinčias koordinavimo sistemas vaiko priežiūrai ir apsaugai. Komitetas ypač akcentuoja būtinybę konsultotis su vaikais, kuriant tokias strategijas, sistemas ir priemones.
74. **Paramos šaltiniai.** Atsižvelgdamas į 70 paragrafe nurodytus skirtingus pradinius taškus, supratimą, kad biudžetai nacionaliniu ir decentralizuotu lygiu turėtų būti pirminis vaiko priežiūros ir apsaugos strategijų finansavimo šaltinis, Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į Konvencijos 4 ir 45 straipsniuose išdėstytus tarptautinio bendradarbiavimo ir pagalbos būdus. Komitetas kviečia vystomojo bendradarbiavimo paramą teikiančias valstybes dalyves, institucijas donores (įskaitant Pasaulio banką, privačius šaltinius ir fondus), Jungtinių Tautų agentūras ir organizacijas, kitas tarptautines ir regionines institucijas ir organizacijas finansiškai ir techniškai remti vaiko apsaugos programas, įskaitant mokymą, kurios visiškai atsižvelgia į 19 straipsnyje ir pačioje Konvencijoje nurodytus reikalavimus. Ši finansinė ir techninė parama turėtų būti teikiama, formuojant stiprias ir teisingas partnerystes nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu. Vaiko teisėmis paremtos apsaugos programos turėtų būti vienas iš pagrindinių darnios tarptautinė paramą gaunančių šalių plėtros komponentų. Komitetas taip pat ragina tokias institucijas tęsti darbą su Komitetu, generalinio sekretoriaus specialiuoju atstovu smurto prieš vaikus klausimams ir kitais tarptautiniais ir regioniniais žmogaus teisių mechanizmais, siekiant įgyvendinti šį tikslą.
75. **Tarptautiniu lygiu būtini ištekliai.** Be to, būtina investuoti į toliau išvartytas sritis tarptautiniu lygiu, siekiant padėti valstybėms dalyvėms įgyvendinti savo su 19 straipsniu susijusius įsipareigojimus:
- (a) žmogiškieji ištekliai – geresnis bendravimas, bendradarbiavimas ir individualus keitimasis informacija profesinėse asociacijose ir tarp jų (pavyzdžiui, tarp medicinos, psichinės sveikatos, socialinio darbo, teisės, švietimo, blogo elgesio su vaikais, akademijos / mokslinių tyrimų, vaiko teisių ir mokymo organizacijų ir institucijų), geresnis bendravimas ir bendradarbiavimas pilietinės visuomenės grupėse ir tarp jų (pavyzdžiui, tarp mokslinių tyrimų bendruomenių, NVO, vaikų vadovaujamų organizacijų, neįgaliems asmenims skirtų organizacijų, bendruomenių ir jaunimo grupių, ekspertų, dalyvaujančių žinių ir praktikos kūrimo ir mainų srityse);
  - (b) finansiniai ištekliai – geresnis paramos teikėjų skiriamos paramos koordinavimas, stebėseną ir vertinimą, tolesnę finansinių ir žmogiškųjų išteklių analizės plėtrą, kad ekonomistai, tyrėjai ir valstybės dalyvės galėtų visiškai įvertinti holistinių vaiko apsaugos sistemų įgyvendinimo išlaidas (pirmiausia dėmesį skiriant prevencijai) ir

palyginti jas su tiesioginio ir netiesioginio (įskaitant tarp kartų) smurto poveikio individualiu, nacionaliniu ir net tarptautiniu lygiu valdymo išlaidomis, taip pat tarptautinių finansinių institucijų atliekama „jų politikų ir veiklos, siekiant įvertinti jų galimą poveikį vaikams“ peržiūra;

- (c) techniniai ištekliai – įrodymais pagrįsti rodikliai, sistemos modeliai (įskaitant pavyzdinius teisės aktus), įrankiai, gairės, protokolai ir praktikos standartai, skirti bendruomenėms ir specialistams, kartu su patarimais dėl jų pritaikymo skirtinguose kontekstuose, platforma sistemingai dalintis ir naudotis informacija (žiniomis ir praktika), visuotinai nustatytas aiškumas ir skaidrumas vaiko teisių ir apsaugos biudžeto sudarymo procesuose, taip pat vaiko apsaugos rezultatų stebėjimo procesuose ekonomikos pakilimo ir nuosmukio ciklų metu ar esant sudėtingoms aplinkybėms (techninė pagalba turėtų būti nustatyta per laiką, naudojant informaciją, modelius ir susijusį mokymą).

76. Regioninis ir tarptautinis tarpvalstybinis bendradarbiavimas. Būtina ne tik vystymosi parama, bet ir bendradarbiavimas, siekiant spręsti vaiko apsaugos klausimus, kurie peržengia valstybių ribas, pvz., valstybių sienas kertantys vaikai (nelydimi ar kartu su šeimomis keliaujantys vaikai arba vaikai, kurie tai daro savanoriškai ar neturėdami kito pasirinkimo, pvz., dėl konfliktų, bado, stichinių nelaimių ar epidemijų) ir dėl to atsiduriantys pavojuje, tarpvalstybinė prekyba vaikais dėl darbo, seksualinio išnaudojimo, įvaikinimo, prekybos kūno dalimis ir organais ar kitais tikslais, valstybių sienas peržengiantys konfliktai, kurie gali pakenkti vaiko saugumui ir galimybei pasinaudoti apsaugos sistemomis, net jei vaikas pasilieka kilmės šalyje, ir nelaimės, kurios vienu metu paveikia kelias šalis. Siekiant apsaugoti vaikus, kurie susiduria su tarpvalstybinėmis vaiko apsaugos problemomis, tokiomis kaip elektroniniai nusikaltimai ir eksteritorialiniai baudžiamojo persekiojimo veiksmai prieš asmenis dėl seksualinio vaikų prievartavimo kelionių ir turizmo atvejais, taip pat dėl prekybos šeimomis ar vaikais, reikia specialių teisės aktų, politikų, programų ir partnerysčių, nepriklausomai nuo to, ar vaikai yra tradicinėse globos situacijoje ar, kai valstybė yra *de facto* globėja, pvz., nelydimų vaikų atveju.

